

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра соціології управління та соціальної роботи

Пояснювальна записка
до магістерської роботи
на тему:

**«ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ
В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА В УМОВАХ ВІЙНИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи СМ-62 другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 054 – Соціологія
Богиня Валерія Анатоліївна

Науковий керівник: доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри соціології управління та соціальної роботи соціологічного факультету
Сичова Вікторія Вікторівна

Рецензент: директорка Центру розвитку кар'єри Харківського національного університету імен В.Н. Каразіна, кандидатка соціологічних наук, доцентка
Волянська Олена Володимирівна

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет соціологічнийКафедра соціології управління та соціальної роботиРівень вищої освіти другий (магістерський)Спеціальність 054 «Соціологія»Освітньо-професійна програма «Соціальний менеджмент»**ЗАТВЕРДЖУЮ****Завідувач кафедри**

підпис І. А. Євдокимова
ініціали, прізвище

«25» жовтня 2023 року**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)**

Богині Валерії Анатоліївни
(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Формування мотивації студентів до навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна в умовах війни»; керівник роботи – доктор наук з державного управління, професор, професор ЗВО кафедри соціології управління та соціальної роботи соціологічного факультету Сичова Вікторія Вікторівна затверджені наказом по університету від «04» листопада 2024 року № 1006-5/3583.

2. Строк подання студентом роботи «02» грудня 2024 року.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

- проаналізувати існуючі підходи до визначення та сутності мотивації;
- визначити структури, чинники впливу на мотивацію студентів до навчання;
- здійснити соціологічний аналіз мотивації до навчання студентів ЗВО;
- охарактеризувати освітній процес в Україні в умовах воєнного стану;
- з'ясувати вплив на формування навчальної мотивації студентів іміджу ХНУ

імені В.Н. Каразіна як прифронтового університету;

- дослідити специфіку формування мотиваційного механізму у навчанні студентів в умовах війни;
- розробити програму дослідження «Чинники впливу на навчальну мотивацію студентів соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в умовах воєнного стану»;
- розробити рекомендації для Центру розвитку кар'єри Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна щодо удосконалення мотиваційних стратегій в освітньому процесі для підвищення навчальних досягнень студентів та планування їхньої професійної кар'єри.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Підготовка вступу до магістерської роботи
2	Аналіз літератури
3	Робота над першим розділом магістерської роботи
4	Робота над другим розділом магістерської роботи
5	Робота над третім розділом магістерської роботи
6	Аналіз даних за трьома розділами
7	Оформлення магістерської роботи

5. Дата видачі завдання «25» жовтня 2023 року.

Студент

підпис

В.А. Богиня

ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

В.В. Сичова

ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ	6
1.1 Теоретичні підходи до визначення та сутності мотивації	6
1.2 Соціологічний аналіз мотивації до навчання студентів ЗВО	14
1.3 Структура, чинники впливу на мотивацію студентів до навчання	28
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА В УМОВАХ ВІЙНИ	38
2.1 Освітній процес в Україні в умовах воєнного стану	38
2.2 Імідж прифронтового Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна як чинник формування навчальної (де)мотивації студентів	44
2.3 Особливості формування мотиваційного механізму у навчанні студентів в умовах війни	49
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3. ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА НАВЧАЛЬНУ МОТИВАЦІЮ СТУДЕНТІВ СОЦІОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОГРАМА ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	57
3.1 Опис програми дослідження	57
3.2 Аналіз результатів дослідження	61
3.3 Рекомендації для Центру розвитку кар'єри Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна	76
Висновки до розділу 3	78
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	91

ВСТУП

У сучасних умовах війни освітній процес у закладах вищої освіти України зазнав значних змін. Одним із найбільш важливих аспектів функціонування університетів стало забезпечення мотивації студентів до навчання, яка є ключовим фактором їхнього академічного успіху, професійного зростання та особистісного розвитку. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, як один із провідних університетів України, опинився у складних умовах, коли студенти змушені адаптуватися до нових викликів, зберігаючи високу якість навчання.

Згідно з даними Єдиної державної електронної бази освіти (ЄДЕБО), у 2021 році до Каразінського університету було подано 37 165 заяв. У 2022 році, після початку повномасштабної війни, кількість заяв зменшилася до 12 440. Однак у 2023 році спостерігалось зростання до 16 241 заяв, а в 2024 році – до 17 147 заяв. Попри руйнування інфраструктури університету та міста, а також постійну небезпеку, спостерігається тенденція росту кількості поданих заяв, що свідчить про збереження та навіть підвищення мотивації абітурієнтів до навчання в Каразінському університеті [40].

Формування мотивації студентів – це складний і багатогранний процес, який залежить як від внутрішніх чинників (потреби, інтереси, цілі), так і від зовнішніх (організація навчання, взаємодія з викладачами, підтримка університету). Особливої актуальності це питання набуло для студентів 1-го та 4-го курсів соціологічного факультету, які перебувають на різних етапах свого освітнього шляху. Першокурсники стикаються із завданням адаптації до нового середовища, тоді як четвертокурсники – із викликами завершення навчання та планування професійної кар'єри.

Мотивація студентів до навчання є основою ефективного освітнього процесу. В умовах війни з'явилися додаткові фактори, які впливають на рівень мотивації: невизначеність майбутнього, психологічна напруга, зміна формату

навчання, а також необхідність поєднувати навчання з роботою чи іншими обов'язками.

У світовій науковій літературі питання мотивації студентів до навчання активно досліджуються. Зокрема, Раян Р. М. та Деці Е. Л. розробили теорію самодетермінації, яка підкреслює важливість внутрішньої мотивації та автономії в навчальному процесі [59]. Харірі Х. досліджував навчальну мотивацію студентів, зазначаючи, що мотивація впливає на вибір стратегій навчання [50]. Е. Агустіна, А.Вахюдіна та А. Пратіві довели взаємозв'язок між мотивацією студентів та академічними досягненнями на рівні вищої освіти [41].

Серед українських науковців варто відзначити роботи Васюк О.В., яка досліджувала мотивацію до навчальної діяльності студентів [6], та Дзюбко Л.Д., яка займалася розробкою підходів до діагностики навчальної мотивації [9]. Крім того, важливий внесок у дослідження цієї теми зробили Климчук В.О. та Горбунова В.В., які у своїх наукових працях зосередилися на особливостях внутрішньої мотивації до навчальної діяльності серед молоді [15].

Проте попри численні дослідження мотивації як вітчизняними, так і світовими науковцями, досліджень, присвячених навчальній мотивації студентів Каразінського університету в умовах війни, недостатньо, що обумовлює наукову актуальність зазначеної теми.

Об'єкт дослідження: формування мотивації студентів до навчання в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: формування мотивації студентів до навчання в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна в умовах війни.

Мета дослідження: з'ясувати проблеми та особливості формування мотивації студентів до навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна в умовах війни, щоб розробити рекомендації Центру розвитку кар'єри університету щодо удосконалення мотиваційних стратегій в освітньому процесі для підвищення навчальних досягнень студентів та планування їхньої професійної кар'єри.

Завдання дослідження:

- проаналізувати існуючі підходи до визначення та сутності мотивації;
- визначити структури, чинники впливу на мотивацію студентів до навчання;
- здійснити соціологічний аналіз мотивації до навчання студентів ЗВО;
- охарактеризувати освітній процес в Україні в умовах воєнного стану;
- з'ясувати вплив на формування навчальної мотивації студентів іміджу ХНУ імені В.Н. Каразіна як прифронтового університету;
- дослідити специфіку формування мотиваційного механізму у навчанні студентів в умовах війни;
- розробити програму дослідження «Чинники впливу на навчальну мотивацію студентів соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в умовах воєнного стану»;
- розробити рекомендації для Центру розвитку кар'єри Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна щодо удосконалення мотиваційних стратегій в освітньому процесі для підвищення навчальних досягнень студентів та планування їхньої професійної кар'єри.

У роботі використовувалися методи аналізу, синтезу для дослідження наукової літератури, ключових чинників впливу на мотивацію студентів, метод узагальнення – для формулювання висновків. Контент-аналіз офіційних веб-сайтів Харківського національного університету (далі – ХНУ) імені В.Н. Каразіна, Міністерства освіти і науки України та освітніх документів дозволив визначити основні напрями підтримки студентів в умовах війни. Застосування методу аналізу документів (нормативних актів і положень університету) дозволило виявити складові мотиваційного механізму до навчання студентів в умовах війни. Завдяки порівняльному аналізу вдалося простежити динаміку внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на навчальну мотивацію студентів ХНУ імені В.Н. Каразіна у 2021 та 2024 роках.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ

1.1 Теоретичні підходи до визначення та сутності мотивації

Мотивація є основоположною категорією у вивченні навчальної діяльності, оскільки вона формує основу для успішного засвоєння знань, розвитку особистості та досягнення професійних цілей. У загальному значенні мотивація визначається як комплекс внутрішніх та зовнішніх чинників, що стимулюють людину до певних дій, підтримують її активність та спрямовують на досягнення конкретної мети. У сфері освіти мотивація є вирішальним елементом, оскільки вона визначає рівень залучення в навчальний процес, старанність, готовність до самостійного навчання та здатність долати труднощі [6].

У контексті освітнього процесу мотивація виконує декілька важливих функцій. Вона сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, підвищує їхню здатність до самоорганізації та формує внутрішню потребу до здобуття знань. Водночас мотивація допомагає студентам інтегрувати особисті цілі з освітніми, що підсилює їхній інтерес до навчання та сприяє розвитку професійних якостей. Освітня мотивація відіграє вирішальну роль у формуванні компетентностей і цінностей, адже вона забезпечує внутрішній стимул до особистісного та професійного розвитку.

Сутність мотивації в освітньому процесі стає особливо зрозумілою при розгляді взаємозв'язку з поняттями "навчання" та "освітній процес". Навчання – це складний, багатоступеневий процес активного засвоєння знань і навичок, який включає як когнітивний, так і емоційний компоненти. В освітньому контексті навчання розглядається як специфічний вид діяльності, спрямований на здобуття теоретичних знань та формування професійних навичок. У свою чергу, освітній процес є більш загальним поняттям, яке включає в себе як навчальну діяльність,

так і педагогічну взаємодію між студентами і викладачем, методи оцінювання, а також психологічні й соціальні аспекти, що впливають на процес здобуття освіти [22].

Мотивація виступає інтегративним елементом, з одного боку, вона підсилює навчальний процес, спонукаючи студентів активно брати участь у здобутті знань, з іншого – вона підтримує загальну ефективність освітнього процесу, створюючи сприятливі умови для досягнення освітніх цілей. Отже, мотивація відіграє вирішальну роль у формуванні успішності навчання, сприяючи розвитку особистісного потенціалу студентів та забезпечуючи йому можливість для професійного й соціального зростання.

Мотивація є ключовим об'єктом дослідження в соціології, оскільки вона тісно пов'язана з основними соціальними процесами і впливає на поведінку особистості в соціальному середовищі. Як складна і багатогранна категорія, мотивація розглядається у соціології як сукупність внутрішніх та зовнішніх стимулів, що формують поведінкову активність індивідуума, його залучення до соціальної діяльності та здатність досягати поставлених цілей. У соціологічному аналізі мотивації важливу роль відіграє не лише сам процес стимулювання людини до дії, але й контекст, в якому ці дії відбуваються, зокрема вплив соціокультурних, економічних та інституційних чинників [11].

В оптиці соціології, мотивація формується в результаті взаємодії особистісних потреб і соціальних очікувань. Вона проявляється у виборі певних видів діяльності, здатності індивіда адаптуватися до умов соціального середовища та виконувати соціальні ролі. У цьому контексті мотивація розглядається як механізм, що забезпечує включення індивіда у соціальні структури та впливає на його соціальну ідентичність, самовизначення та прагнення досягати особистих та суспільно значущих цілей.

Виокремлюють два основні види мотивації: внутрішню та зовнішню мотивацію, кожна з яких має свої особливості й унікальні механізми формування [6].

Внутрішня мотивація є результатом особистих інтересів, потреб і прагнень людини. Вона формується тоді, коли діяльність відповідає внутрішнім цінностям і уподобанням особи. Для студентів внутрішня мотивація проявляється як інтерес до предмета, задоволення від процесу навчання, прагнення досягти особистісного розвитку та реалізувати свої потенційні можливості. Внутрішня мотивація відіграє ключову роль у здобутті знань, оскільки вона забезпечує стійкість до труднощів і високу самодисципліну.

Зовнішня мотивація, на відміну від внутрішньої, залежить від зовнішніх стимулів, таких як соціальні очікування, винагороди чи санкції. Вона пов'язана з бажанням відповідати вимогам соціуму, досягати соціального схвалення або уникати негативних наслідків. Для студентів зовнішня мотивація може бути пов'язана з потребою отримати диплом, здобути високу оцінку або задовольнити очікування батьків чи роботодавців. Хоча зовнішня мотивація може забезпечувати короткострокове залучення в навчальний процес, вона менш стабільна порівняно з внутрішньою мотивацією і схильна до швидкого зниження, якщо зникають зовнішні стимули [6].

Соціокультурні фактори відіграють важливу роль у формуванні мотивації, оскільки мотиваційні установки формуються під впливом суспільних норм, культурних цінностей та соціальних очікувань. Наприклад, у суспільствах, де освіта є важливою соціальною цінністю, мотивація до навчання зазвичай є вищою, оскільки отримання знань розглядається як шлях до соціального визнання, професійного успіху і самореалізації. Університетське середовище також може значно впливати на мотивацію студентів через академічну культуру, підтримку з боку викладачів та взаємодію з однолітками [18].

Психологічні фактори також мають вагомий вплив на мотивацію. Зокрема, до таких факторів належать індивідуальні особливості особистості, такі як рівень самооцінки, потреба в самореалізації, наявність чи відсутність стресостійкості та впевненість у своїх силах. Студенти, які мають високий рівень самооцінки та впевненість у своїх можливостях, схильні до вищого рівня внутрішньої мотивації, що позитивно впливає на їхню академічну успішність.

Крім того, мотивація може змінюватися залежно від соціального контексту, наприклад, соціально-економічної ситуації у країні чи регіоні. У період економічної стабільності мотивація до навчання може зростати, адже студенти бачать більше можливостей для професійної реалізації після закінчення навчання. В умовах нестабільності мотивація може знижуватися, оскільки студенти відчують невизначеність щодо майбутнього. У випадку студентів, які навчаються в прифронтових зонах або переживають кризові ситуації, соціокультурні та психологічні фактори можуть спричиняти як підвищення мотивації через прагнення до самореалізації, так і зниження через відчуття небезпеки чи стресу [9].

Мотивація є складним багатофакторним феноменом, який досліджується в межах різних теоретичних підходів. Розгляд основних теорій мотивації дозволяє глибше зрозуміти механізми, що визначають бажання і готовність студентів до навчання, а також причини, що можуть знижувати або посилювати їхню мотивацію.

1. Ієрархія потреб Абрахама Маслоу.

Теорія ієрархії потреб, запропонована Абрахамом Маслоу, є одним із фундаментальних підходів до розуміння мотивації. Маслоу запропонував модель, де потреби людини представлені у вигляді піраміди, що складається з кількох рівнів: фізіологічних потреб, потреб у безпеці, соціальних потреб, потреб у визнанні та потреб у самореалізації. Згідно з Маслоу, мотивація визначається потребою досягти кожного з рівнів, починаючи з базових потреб і поступово переходячи до вищих [42].

Базові потреби є основою мотиваційної піраміди. У навчальному процесі задоволення базових потреб відіграє критично важливу роль, оскільки студенти, які стикаються з проблемами, що порушують їхнє базове відчуття безпеки (наприклад, фізична небезпека, фінансові труднощі), часто мають знижений рівень мотивації до навчання. Вони концентруються на задоволенні первинних потреб, що призводить до втрати інтересу до освітніх цілей [56].

Вищі потреби, такі як потреба у визнанні і самореалізації, є важливими мотиваційними чинниками для студентів, особливо у контексті вищої освіти. Студенти прагнуть досягти визнання з боку однолітків, викладачів і суспільства, оскільки це зміцнює їхню впевненість у власних силах. Потреба в самореалізації – це мотивація досягати власних цілей, розкривати потенціал і розвивати компетенції, що особливо актуально в умовах освітнього процесу. Отже, мотивація студентів може значно зростати, коли вони відчують можливість реалізувати власний потенціал і бачать перспективу в здобутті знань [57].

2. Теорія самодетермінації Річарда М. Райана та Едварда Л. Деці.

Теорія самодетермінації (ТСД), розроблена Річардом М. Райаном та Едвардом Л. Деці, базується на припущенні, що мотивація зростає, коли людина має можливість задовольнити базові психологічні потреби в автономії, компетентності та соціальних зв'язках. ТСД є однією з найбільш впливових теорій, що пояснює, як внутрішня мотивація може підтримуватися або знижуватися в залежності від умов, в яких перебуває людина [60].

Потреба в автономії передбачає бажання особистості мати контроль над власною діяльністю, самостійно приймати рішення. У навчальному процесі це означає, що студенти мають можливість обирати індивідуальні траєкторії навчання, визначати власні цілі та бачити результати своєї діяльності. В умовах автономії студенти відчують вищий рівень внутрішньої мотивації, оскільки навчання стає процесом самовизначення [59].

Компетентність є іншою важливою потребою, яка стимулює мотивацію. Студенти відчують мотивацію, коли впевнені у власних можливостях засвоювати знання, виконувати завдання та досягати результатів. Підтримка викладачів і можливість отримувати зворотний зв'язок сприяють формуванню компетентності, підвищуючи інтерес до навчання.

Потреба в соціальних зв'язках означає бажання людини відчувати приналежність до групи та підтримку з боку оточення. Для студентів це виражається в підтримці з боку однолітків, викладачів, сім'ї, що допомагає їм залишатися залученими у навчальний процес навіть у складних обставинах.

Теорія самодетермінації пояснює, чому студенти з вищим рівнем автономії, компетентності та соціальної підтримки мають більш стійку внутрішню мотивацію. Університети, що враховують ці потреби, створюють середовище, в якому студенти можуть краще адаптуватися до навчального процесу [59].

3. Теорія самовизначення та значення внутрішніх цінностей.

Теорія самовизначення фокусується на ролі внутрішніх цінностей у підтримці мотивації та розкриває значення відповідності навчальних цілей особистим переконанням студентів. Самовизначення включає автономію, внутрішнє керування та відчуття значимості власних дій. Згідно з цією теорією, мотивація виникає, коли діяльність особи узгоджується з її внутрішніми переконаннями і цінностями [53].

Мотивація студентів до навчання може зростати, коли вони відчують, що здобуття знань є важливим не тільки для кар'єрних перспектив, а й для їхнього особистісного розвитку. Особистісні цінності відіграють важливу роль у формуванні освітньої мотивації, адже студенти, які вважають навчання відповідним своїм внутрішнім цінностям, здатні залишатися мотивованими навіть при наявності складних академічних завдань [47].

Самовизначення дозволяє студентам обирати власний шлях у навчанні, розвивати автономію та бачити сенс у досягненні особистих цілей, що позитивно впливає на їхнє залучення до освітнього процесу.

4. Теорія досягнення цілей Керол Двек і Джон Качіоппо.

Теорія досягнення цілей, розроблена Керол Двек і Джоном Качіоппо, акцентує увагу на значенні конкретних цілей у процесі навчання та досягнення успіху. Згідно з цією теорією, мотивація до навчання зростає, коли студенти ставлять перед собою чіткі, конкретні цілі та фокусуються на їхньому досягненні.

Теорія розрізняє два основні типи цілей: цілі досягнення результатів і цілі особистісного розвитку. Цілі досягнення результатів (наприклад, отримання високих оцінок або досягнення академічного визнання) мотивують студентів

через бажання відповідати вимогам освітньої системи та суспільства. Водночас цілі особистісного розвитку зосереджені на вдосконаленні компетенцій, розширенні знань і розвитку навичок. Студенти, що прагнуть саморозвитку, схильні зберігати високу мотивацію навіть при складних завданнях, оскільки їхня мотивація не обмежується зовнішніми вимогами [44].

Крім того, важливу роль відіграє установка на зростання, яку Керол Двек визначає як стійке переконання в тому, що інтелект і здібності можуть розвиватися через зусилля та навчання. Студенти з установкою на зростання орієнтовані на безперервний розвиток, що дозволяє їм зберігати високу мотивацію навіть у разі невдач. Університети, що підтримують розвиток такої установки, сприяють формуванню мотивації, яка дозволяє студентам ефективно долати труднощі й досягати академічних цілей [44].

Ієрархія потреб Абрахама Маслоу, теорія самодетермінації Річарда М. Райана та Едварда Л. Деці, теорія самовизначення, а також теорія досягнення цілей Керол Двек і Джона Качіуппо – надають різні погляди на природу мотивації та механізми її формування. Кожен підхід має свої переваги та обмеження, а також специфічні можливості для пояснення внутрішньої та зовнішньої мотивації, ролі соціальних і культурних факторів та актуальності в сучасних умовах, особливо в часи кризи.

Кожен з теоретичних підходів вносить важливий внесок у розуміння ролі мотивації у навчальному процесі. Ієрархія потреб Маслоу підкреслює необхідність задоволення базових потреб для переходу до вищих рівнів мотивації, що особливо важливо в кризових умовах, коли соціальні та фізичні потреби студентів можуть бути під загрозою. Теорія самодетермінації акцентує увагу на внутрішніх потребах у компетентності, автономії та соціальній підтримці, що відіграє ключову роль у підтримці довгострокової мотивації. Теорія досягнення цілей підкреслює значення конкретних цілей для підтримки інтересу до навчання та досягнення успіху [35].

У зазначених теоріях мотивація визначається як багатфакторний процес, який формується під впливом особистих, соціальних та культурних умов.

Мотивація не є статичною характеристикою особистості, а змінюється під впливом зовнішніх обставин, соціальних очікувань і можливостей для самореалізації. Особливо важливо відзначити, що мотивація не обмежується лише внутрішніми чинниками – вона потребує постійної підтримки через зовнішні стимули, такі як соціальна взаємодія, академічна підтримка та адаптація навчального процесу до потреб студентів.

Загалом, мотивація студентів до навчання вимагає комплексного підходу, що включає як задоволення базових і психологічних потреб, так і створення умов для особистісного розвитку та досягнення академічних цілей. У сучасному освітньому середовищі, особливо в умовах криз, зростає потреба у врахуванні різних мотиваційних теорій для забезпечення стійкої мотивації студентів. Це означає, що освітні заклади мають використовувати теоретичні напрацювання, адаптуючи їх до конкретних умов навчання, щоб підтримувати мотивацію студентів досягати своїх академічних цілей навіть у складних обставинах [19].

Інтеграція теоретичних підходів у практичні методи є важливим завданням для освітніх закладів, адже комплексне поєднання різних підходів дозволяє максимально врахувати індивідуальні особливості студентів та їхні соціокультурні умови. Наприклад, створення умов для розвитку автономії через самостійне планування навчального процесу може підтримати внутрішню мотивацію студентів. Водночас забезпечення соціальної взаємодії та системи підтримки сприяє задоволенню потреби у соціальній пов'язаності. Практичне застосування цих теорій може включати розвиток програм підтримки ментального здоров'я, розробку гнучких навчальних підходів, а також стимулювання студентів через конкретні освітні цілі [13].

Отже, мотивація студентів до навчання є динамічним і багатокомпонентним процесом, який потребує комплексного підходу для підтримки їхньої академічної успішності. Інтеграція теоретичних підходів у практику освіти дозволяє ефективніше адаптувати навчальний процес до потреб студентів, зберігаючи високу мотивацію до здобуття знань та розвитку професійних навичок. Це сприяє не лише академічному зростанню студентів, але

й формуванню стійкості, здатності до саморозвитку та готовності досягати поставлених цілей навіть у найскладніших умовах.

1.2 Соціологічний аналіз мотивації до навчання студентів закладів вищої освіти

Мотивація є центральним елементом соціологічного аналізу, оскільки вона визначає активність індивідів у соціальних контекстах і є важливим механізмом для адаптації до соціальних норм та вимог. У соціології мотивація розглядається як результат впливу соціальних, культурних та інституційних факторів, які формують бажання і поведінку індивідів, зокрема у контексті навчальної діяльності. Мотивація до навчання в соціологічному розумінні визначається не тільки особистими прагненнями студентів, а й їх взаємодією з іншими учасниками освітнього процесу та соціальними структурами, що оточують їх [7].

У соціології мотивація розглядається не як вроджене чи індивідуальне явище, а як результат соціальних впливів, що виникають в процесі взаємодії з різними соціальними структурами. Це означає, що мотивація до навчання є не тільки внутрішнім прагненням або бажанням студентів, а соціально сконструйованою якістю, що визначається зовнішніми чинниками. Таким чином, мотивація студентів – це результат складного переплетення соціальних, культурних, економічних і політичних процесів, які формують не лише індивідуальні цілі, але й спільні соціальні прагнення в освітньому середовищі.

Соціологічний підхід підкреслює важливість соціальних взаємодій, які відбуваються в межах освітніх інститутів. Студенти, викладачі, адміністрація та інші учасники навчального процесу взаємодіють у складному соціальному контексті, який включає не лише індивідуальні прагнення, але й соціальні норми та інституційні практики, що визначають «правильні» цілі, способи досягнення цих цілей та критерії успіху. Це створює мотиваційну структуру, що формує поведінку студентів та їх прагнення до досягнення академічних цілей [15].

Мотивація, як соціальний конструкт, визначається соціальними структурами, які оточують індивіда. У навчальному контексті ці структури включають освітні установи, культурні традиції, економічні умови, сімейні норми та навіть політичні процеси. Вони формують соціальні очікування та визначають, як і чому студенти повинні досягати певних результатів. Наприклад, у суспільствах, де високо цінується освіта, студенти будуть мотивовані досягати високих результатів, оскільки це сприймається як шлях до соціального і економічного зростання [43].

Університети – це соціальні інститути, що акумулюють ці різноманітні соціальні, культурні й економічні сили. Вони створюють специфічне освітнє середовище, в якому студенти формують свої прагнення і визначають свої мотиваційні орієнтації. Кожен університет, зокрема, володіє власною культурою і специфічними нормами, що впливають на студентів. Наприклад, у деяких університетах можуть бути високо ціновані академічні досягнення, тоді як в інших – практичні навички або інноваційна діяльність.

Соціальні зв'язки, які формуються в університетах, є важливим компонентом цієї системи мотивації. Взаємодія студентів між собою, а також з викладачами та адміністрацією, сприяє створенню певних соціальних норм, які визначають, як треба вчитися, працювати і як оцінюється успіх. У свою чергу, ці соціальні норми впливають на мотивацію студентів, оскільки вони сприяють або перешкоджають розвитку певних видів поведінки, таких як прагнення до академічних досягнень, участь у громадському житті чи професійна реалізація [48].

Соціальні конструкції, такі як культурні норми та освітні цінності, визначають, що вважається важливим у процесі навчання. Наприклад, в умовах академічного середовища сприйняття успіху, виконання завдань, участь у наукових проєктах і здобуття певних академічних титулів формуються на основі культурних стандартів і соціальних очікувань. У цьому контексті соціальні та культурні норми виконують роль своєрідних "мотиваційних сигналів", які формують цілі і завдання студентів.

Культурні сценарії – це соціально визначені моделі поведінки, які диктують, що вважається важливим і престижним у суспільстві, а також в освітньому середовищі. Вони вказують на те, що вимагається від студентів, як вони повинні поводитися в університеті, і що вважається «успіхом». Для деяких студентів успіх може бути визначений як здобуття високих балів або отримання диплома з відзнакою, для інших – це участь у позаурочних заходах або досягнення в науковій діяльності. У будь-якому випадку ці цінності і норми формуються через соціалізацію в освітньому середовищі і визначають мотиваційні орієнтації [38].

Освітнє середовище є особливим простором, де відбувається соціальне конструювання мотивації. Це місце, де соціальні групи взаємодіють, створюючи спільні норми і цінності. Мотивація студентів не є фіксованою; вона постійно формується, трансформується та адаптується залежно від соціальних, культурних і інституційних впливів. Взаємодія з іншими студентами, з викладачами та адміністрацією допомагає створити мотиваційне середовище, яке визначає, що є важливим для досягнення успіху в навчанні.

Крім того, соціальні інститути, такі як університети, надають своїм студентам можливості для реалізації мотиваційних стратегій через різноманітні програми, які сприяють розвитку інтелектуального потенціалу. Вони також формують у студентів потребу досягати результатів у конкретних сферах навчальної діяльності. Тому мотивація, яка виникає у студентів, є результатом не лише індивідуальних прагнень, а й соціальних умов, які створює освітня інституція [16].

Мотивація до навчання є не лише реакцією на зовнішні соціальні чинники, але й результатом активної взаємодії індивідуальних прагнень та соціальних норм. Студенти не є пасивними отримувачами соціальних впливів; вони активно інтерпретують і реагують на ці впливи. У цьому контексті мотивація розглядається як діалектичний процес, що включає як індивідуальне бажання досягти цілей, так і зовнішні соціальні чинники, які ці цілі формують.

Цей взаємозв'язок між індивідом і соціальними структурами створює мотиваційну динаміку, в якій студенти є активними учасниками у процесі формування своїх навчальних прагнень, однак ці прагнення завжди взаємопов'язані з більш широкими соціальними вимогами та культурними цінностями.

У соціологічному контексті мотивація до навчання є тісно пов'язаною з процесом соціалізації, який визначає, як індивід освоює соціальні норми, цінності та очікування, властиві його соціальній групі. Взаємодія між людьми у навчальному середовищі сприяє формуванню мотиваційних орієнтацій, що надають студентам напрямок їхній діяльності, допомагають визначити пріоритети в навчанні та кар'єрних цілях. Соціалізація, що відбувається в освітньому середовищі, має важливе значення для формування мотиваційних патернів, оскільки тут студенти не лише здобувають знання, але й інтерналізують соціальні та культурні норми, що впливають на їхнє ставлення до навчання [20].

У соціології соціалізація розглядається як процес, через який індивіди засвоюють культурні норми, соціальні ролі та очікування, що є обов'язковими в їхньому середовищі. В умовах освітнього середовища цей процес особливо важливий, оскільки він допомагає студентам не лише засвоювати матеріал, але й орієнтуватися у вимогах та нормах академічної спільноти. Процес соціалізації в університетах забезпечує трансляцію академічних цінностей – досягнення високих результатів у навчанні, важливість роботи над дослідженнями, активність у наукових гуртках і т. д.

Соціологічний підхід до мотивації вказує на те, що мотиваційні орієнтації студентів формуються під впливом соціальних структур, до яких вони належать. Зокрема, освітні установи виступають як основні агенти соціалізації, які передають не лише теоретичні знання, а й важливі соціальні цінності, пов'язані з навчальними цілями та досягненнями. Через цей процес студенти усвідомлюють, як вони повинні себе вести в академічному середовищі, що є важливим для успіху в навчанні, і як вони мають ставитися до навчальних зусиль [25].

Освітні установи є важливими інститутами, через які передаються соціальні норми та цінності, що визначають мотиваційні патерни. Зокрема, навчальні заклади формують мотивацію через встановлення стандартів успіху, критеріїв оцінки, а також через взаємодію між студентами, викладачами та адміністрацією. Ці інституції впливають на формування загального розуміння того, що є важливим у навчальному процесі: чи це високі академічні досягнення, чи участь у позакласних заходах або кар'єрні можливості, які відкриваються після завершення навчання.

Викладачі та адміністрація є важливими соціальними агентами, які допомагають формувати мотивацію студентів. З одного боку, вони встановлюють правила, визначають вимоги до виконання завдань, а з іншого – є джерелами зворотного зв'язку, визнання та схвалення. Визнання успіхів студентів, підкріплене словесними оцінками викладачів, може бути потужним мотиватором, що сприяє розвитку внутрішньої мотивації до досягнення нових результатів. Так само адміністрація університету може створювати можливості для професійного розвитку студентів, пропонуючи різні програми стажувань, позакласні проєкти або наукові ініціативи, що мотивують студентів до активної участі в навчальному процесі [29].

Однолітки – ще один важливий фактор соціалізації в університеті. Студентські групи, клуби, спільноти відіграють значну роль у формуванні мотивації, оскільки вони створюють спільні цінності, визначення успіху і орієнтацію на певні досягнення. Взаємодія з однолітками забезпечує соціальний контекст, в якому студенти можуть порівнювати свої успіхи з іншими, брати участь у колективних заходах і розвивати свої навички в командній роботі. Це також дозволяє студентам виявляти підтримку або конкуренцію, що стимулює досягнення кращих результатів [9].

Зворотний зв'язок, який студенти отримують від викладачів, однолітків і адміністрації, є ключовим елементом соціальної взаємодії, що формує мотивацію до навчання. Позитивне визнання результатів студентів, а також конструктивна критика можуть значно підвищити рівень їхньої мотивації. Адже

на основі зворотного зв'язку студенти можуть коригувати свої дії, вдосконалювати підходи до навчання і ставати більш цілеспрямованими. Більш того, зворотний зв'язок забезпечує відчуття участі в процесі і підтверджує важливість досягнень студентів для навчальної спільноти [45].

Якщо зворотний зв'язок є підтримуючим і конструктивним, він може підвищити самооцінку студента чи студентки, що, в свою чергу, стимулює внутрішню мотивацію до досягнення нових цілей. В умовах конкуренції і підтримки від однолітків вони можуть також відчувати більшу впевненість у своїх силах, що допомагає їм ставати більш мотивованими.

Студентські групи часто стають не тільки місцем для обміну знаннями, але й каталізатором мотивації. Вони створюють певне соціальне середовище, в якому студент чи студентка може відчувати підтримку, схвалення та навіть здорову конкуренцію, що стимулює досягати нових висот у навчанні. Це також є важливим фактором для розвитку колективної мотивації, оскільки студенти часто працюють у групах над спільними проєктами або науковими дослідженнями, де кожен член команди залежить від результату інших. У таких випадках важлива не лише індивідуальна мотивація, а й колективна, що базується на взаємодії та взаємопідтримці в межах навчального процесу [62].

Мотивація, яка виникає в рамках соціальних груп, може бути як позитивною, так і негативною, залежно від динаміки відносин між студентами. Конкуренція між однолітками може бути потужним стимулом для досягнення високих результатів, однак якщо ця конкуренція супроводжується занадто великим тиском, це може призвести до стресу і зниження мотивації. Важливо, щоб соціальна взаємодія в групах була сприятливою, відкритою і підтримуючою, що дозволяє кожному почуватися частиною команди та стимулює його досягати високих результатів у навчанні [7].

Соціальні групи, до яких належать студенти, мають величезний вплив на їхню мотивацію, особливо в контексті академічної діяльності. Згідно з соціологічним підходом, люди часто орієнтуються на норми та цінності, які утворюються в межах їхніх соціальних груп. У випадку студентів ці групи

можуть включати однолітків, викладачів, друзів та навіть ширше академічне середовище, яке створює певний контекст для формування їхніх мотиваційних орієнтацій. Взаємодія в межах таких груп сприяє визначенню стандартів успіху, яких студенти прагнуть досягти, а також встановленню соціальних норм і очікувань щодо академічних досягнень, рівня активності в університетських заходах та участі в громадських ініціативах [21].

Одним з основних механізмів, через який соціальні групи впливають на мотивацію студентів, є взаємодія з однолітками. Студенти постійно перебувають у контакті зі своїми одногрупниками та іншими студентами університету, і саме через ці контакти формується певне колективне сприйняття успіху, значущості академічних досягнень та важливості навчального процесу. У студентських групах часто соціальні норми, які визначають, що вважається «успішним» або «неуспішним» студентом. Ці норми можуть включати академічні досягнення, участь у позакласних заходах, соціальну активність, але також і рівень взаємодії з іншими студентами.

Конформізм – це процес, через який студенти схильні адаптувати свою поведінку до очікувань групи. Наприклад, якщо в групі існує культура високих академічних досягнень, то кожен студент чи студентка буде прагнути слідувати цим стандартам, щоб відповідати колективним вимогам. Це може підвищити їх мотивацію до навчання, адже вони прагнутимуть підтримувати свій статус в групі та отримати схвалення від своїх однолітків. Таке соціальне схвалення стає важливим стимулом для досягнення успіху, оскільки позитивні оцінки колег зміцнюють самоповагу студента [10].

Соціальні групи можуть виступати як платформи для створення здорової конкуренції, яка, у свою чергу, стимулює підвищення мотивації до навчання. Коли студенти бачать, що їх однолітки досягають високих результатів, вони можуть відчувати бажання не відставати, що сприяє розвитку конкуренції на академічному рівні. Водночас, групи, в яких домінує підтримка та взаємодопомога, можуть допомогти кожному студенту чи студентці розвиватися

в умовах доброзичливої атмосфери, що також підвищує їх мотивацію до навчання.

Взаємодія з викладачами є ще одним важливим елементом соціальної взаємодії, який відіграє значну роль у формуванні мотивації студентів до навчання. Викладачі не лише навчають студентів, а й виступають як авторитетні фігури, які здатні впливати на академічні прагнення студентів через оцінки, зворотний зв'язок і соціальну підтримку. Позитивні взаємодії між студентами та викладачами можуть мати потужний мотивуючий ефект, оскільки студенти, що отримують схвалення за свої досягнення, відчувають більшу впевненість у своїх силах та прагнуть до подальших успіхів [43].

Зворотний зв'язок від викладачів є одним із найефективніших інструментів для підтримки мотивації студентів. Коли студенти отримують конструктивні відгуки, це дає їм можливість оцінити свої сильні та слабкі сторони, що дозволяє покращити свою академічну діяльність. Зокрема, позитивний зворотний зв'язок допомагає підвищити самооцінку студентів, що стимулює їх до подальших зусиль у навчанні. Це підкріплюється також нагородами, дипломами, визнанням у вигляді публікацій чи виступів на конференціях.

Викладачі виконують важливу роль не лише у наданні академічних знань, а й у створенні мотиваційної атмосфери, що визначає рівень активності студентів. Заохочення з боку викладача може не лише підтверджувати успіхи студента чи студентки, а й надавати їм соціальне визнання, яке є важливим фактором для формування внутрішньої мотивації.

Важливим аспектом мотивації є також взаємодія з іншими студентами через групові проєкти, дискусії та наукові гуртки. Це створює середовище, в якому студенти отримують підтримку не тільки від викладачів, але й від однолітків. Групова підтримка може включати допомогу у навчанні, вивчення складних тем разом, або навіть моральну підтримку в складні моменти. Спільні досягнення також стають важливим стимулом для подальших зусиль, оскільки студенти відчувають, що їхні успіхи важливі не лише для них, але й для їхньої групи чи команди [52].

Групові дослідження або спільні академічні ініціативи також сприяють формуванню почуття спільної відповідальності, що значно підвищує мотивацію студентів. В таких групах студенти часто порівнюють свої досягнення з досягненнями інших, що може стати додатковим стимулом для роботи над собою.

Групова динаміка, тобто характер взаємин між студентами в колективі, має безпосередній вплив на мотивацію. Важливим чинником є кооперація та конкуренція у навчальних групах. Взаємодія між студентами може бути як конструктивною, так і деструктивною. У групах, де домінує підтримка та співпраця, студенти часто отримують додаткову мотивацію, що сприяє спільному розвитку. Водночас, в умовах конкуренції студенти можуть прагнути досягнути більш високих результатів для того, щоб не відставати від своїх однокурсників, що також може бути потужним мотиватором [46].

У соціології мотивація розглядається як результат не лише індивідуальних бажань, але й соціальних впливів, зокрема культурних норм і очікувань, які є важливими для формування мотиваційних орієнтацій студентів. Одним з ключових аспектів, який визначає мотивацію студентів, є культурний контекст, в якому вони знаходяться. Соціологічні теорії підкреслюють, що навчальні заклади відіграють важливу роль у культурній соціалізації, де студенти не лише набувають знань, але й засвоюють соціальні та культурні норми, які допомагають визначити, що є важливим у навчанні, що вважається успіхом, а також які досягнення та кар'єрні прагнення вважаються престижними [54].

Культурні сценарії, що виникають в освітньому середовищі, формують розуміння того, що є важливим у навчальному процесі. Ці сценарії визначають, як студенти оцінюють свій успіх, які цілі ставлять перед собою та які засоби для досягнення цих цілей вони вибирають. Культурні норми впливають на те, що вважається престижним, значущим або досяжним. Водночас ці ж сценарії формують межі соціальних очікувань, адже успіх в освітньому контексті часто визначається через призму соціокультурних стандартів.

Навчальні заклади виступають як агенти культурної соціалізації, де формуються і транслиуються певні цінності, що допомагають студентам орієнтуватися в соціальних вимогах академічного середовища. Наприклад, в деяких університетах акцент може ставитися на академічні досягнення, в інших – на розвиток інноваційних навичок чи громадської активності. Ці культурні тренди створюють своєрідні мотиваційні патерни, які студенти сприймають як невід’ємні частини успіху в навчанні [33].

Ці ж культурні сценарії також визначають, як сприймаються досягнення студентів у різних освітніх закладах. У середовищі, де високий статус мають наукові досягнення або публікації, студенти більше орієнтуються на виконання наукових робіт і участь у конференціях, а де значення надається практичному досвіду, студенти можуть бути більш зацікавлені в стажуваннях або реалізації проєктів. Таким чином, культурні сценарії освітнього середовища істотно формують мотивацію, оскільки вони задають певний контекст для визначення значущості навчальних досягнень.

Одним із важливих аспектів культурної соціалізації є гендерна соціалізація, яка має великий вплив на мотиваційні орієнтації студентів. Суспільні очікування, пов'язані з гендерними ролями, можуть не лише визначати соціальні норми поведінки, а й змінювати мотивацію студентів залежно від їх гендерної приналежності. У багатьох випадках ці соціальні норми можуть створювати певні перешкоди або можливості для студентів, адже гендер може впливати на вибір професії, ставлення до певних навчальних дисциплін або участь у певних позаурочних заходах [38].

Наприклад, студенти чоловічої статі можуть відчувати певний тиск щодо успіху в технічних або природничих науках, в той час як студентки, можливо, зіштовхуються з тими ж самими вимогами, але мають менше можливостей отримати підтримку або схвалення від викладачів і однолітків, якщо в їхньому академічному середовищі панує стереотип, що наука – це «чоловіча» справа. Це може привести до того, що студентки, незважаючи на рівень їхнього інтелекту

та працьовитості, можуть відчувати меншу впевненість у своїх силах, і, як наслідок, їх мотивація до навчання може бути знижена.

Також важливим є вплив гендерних стереотипів на вибір кар'єрних траєкторій, коли певні професії або сфери діяльності вважаються більш «підходящими» для чоловіків або жінок. В таких умовах студенти можуть орієнтуватися на вибір спеціальностей і напрямків навчання, що відповідають традиційним гендерним ролям, навіть якщо їхні інтереси чи здібності можуть бути зовсім іншими. Гендерні соціальні норми впливають на мотиваційні орієнтації через суспільні очікування, а також через специфічні виклики та можливості, що стоять перед студентами певної статі в навчальних закладах [34].

Іншим важливим аспектом є соціальна ідентичність, що формує мотиваційні орієнтації студентів у навчанні. Кожен індивід оцінює себе через призму приналежності до різних соціальних груп, таких як академічні групи, гендерні, етнічні або соціально-економічні. Кожна з цих груп має свої норми і цінності, що визначають мотиваційні орієнтації своїх членів. Наприклад, студент чи студентка, що належить до певної етнічної групи або соціальної спільноти, може відчувати особливі вимоги або очікування з боку своєї групи, що впливає на їх мотивацію до досягнення певних освітніх або кар'єрних результатів [58].

Відчуття приналежності до певної соціальної групи може впливати на те, як студент чи студентка буде оцінювати свої досягнення і як вони сприйматимуть успіх або невдачу. Коли успіх в навчанні є спільно визнаним у його соціальній групі, це може підвищити рівень мотивації, оскільки індивід прагне відповідати очікуванням своєї групи та отримати соціальне схвалення. У свою чергу, соціальна ідентичність може як сприяти, так і обмежувати мотивацію залежно від того, які цінності і вимоги ця група ставить перед своїми членами [17].

Мотивація є важливим фактором у навчальному процесі, і, згідно з соціологічним підходом, вона формується не лише через внутрішні потреби індивіда, але й через взаємодію з соціальними структурами, освітніми інститутами та культурними цінностями, які впливають на поведінку студентів.

В цьому контексті мотивація виступає як соціально сконструйоване явище, що залежить від конкретних соціальних умов, які визначають, як і чому студенти ставлять перед собою навчальні цілі, яким чином вони оцінюють свої досягнення, і що для них є важливим у навчальному процесі.

У соціології мотивація розглядається як результат не лише індивідуальних прагнень, а й результат взаємодії з соціальним середовищем, зокрема з соціальними групами, освітніми інститутами та суспільством в цілому. Мотивація, як соціальний феномен, розуміється через призму соціального конструювання, що означає, що вона формується через взаємодію індивідів з навколишнім соціальним контекстом. Це включає соціальні структури, культурні норми, інституційні практики, а також взаємодію між студентами, викладачами, адміністрацією та іншими учасниками освітнього процесу [23].

Соціологічний аналіз засвідчив, що мотивація не є статичною або фіксованою якістю індивіда, а є результатом динамічного процесу, в якому соціальні контексти відіграють ключову роль. У той час як традиційні психологічні підходи зосереджуються на внутрішніх потребах та інстинктах, соціологічні теорії звертають увагу на те, як суспільні інститути, такі як навчальні заклади, формують мотивацію студентів. Таким чином, мотивація стає результатом процесу соціалізації та взаємодії з іншими членами суспільства.

Соціальні інститути, такі як університети, школи, родина мають величезний вплив на формування мотиваційних орієнтацій. Наприклад, університети та інші освітні установи створюють середовище, в якому студенти взаємодіють з іншими студентами та викладачами, освоюють культурні та академічні цінності, що визначають, що є важливим у навчанні, які досягнення є престижними, і як оцінюється успіх [24].

Інституційна культура навчальних закладів також має вплив на мотивацію. Вона визначає, чи переважає в університеті культура високих академічних досягнень, чи, навпаки, акцент робиться на інноваційних практиках, соціальних ініціативах або громадській діяльності. Це середовище визначає, які аспекти навчання є привабливими для студентів і як вони оцінюють свої навчальні

досягнення. Тому мотивація не є лише результатом особистих бажань, а й наслідком соціальних інтерпретацій і взаємодії з конкретним соціальним контекстом.

В освітньому контексті студентські групи, викладачі, адміністрація та інші учасники навчального процесу формують певні культурні сценарії, які визначають, що є важливим для досягнення успіху. Ці сценарії втілюють соціальні та культурні норми, що диктують, що саме потрібно робити, щоб досягти успіху в навчанні. Наприклад, в одних навчальних закладах можуть наголошувати на академічних досягненнях і результатах екзаменів, а в інших – на соціальних досягненнях або активності поза межами аудиторій [35].

Ці культурні сценарії визначають також, що є престижним в освітньому середовищі. У деяких університетах це може бути успіх у наукових дослідженнях або участь у міжнародних проєктах, в інших – успішна кар'єра або досягнення в практичній сфері. Тому мотивація студентів часто визначається їх бажанням відповідати цим соціальним і культурним вимогам, які вони сприймають як необхідні для досягнення високого статусу в освітньому середовищі.

Мотивація, як соціально сконструйоване явище, є змінною і адаптується до змін у соціальних структурах, культурних нормах та освітній політиці. У сучасному світі зміни в економічних умовах, соціальних вимогах і політичних реформах можуть значно впливати на мотивацію студентів. Наприклад, в умовах економічної кризи студенти можуть почати орієнтуватися більше на професійні навички, які забезпечать їм можливість працевлаштування, ніж на академічні досягнення. З іншого боку, культурні трансформації, пов'язані з розвитком технологій, можуть сприяти зростанню мотивації до освоєння нових цифрових навичок та інновацій [4].

Зміни в освітній політиці також можуть вплинути на мотивацію студентів. Наприклад, введення нових систем оцінювання, зміни в підходах до надання фінансової підтримки студентам або зміни в політиці щодо вступу в університети можуть кардинально змінити мотиваційний ландшафт. Водночас,

якщо в освітній політиці акцент робиться на інклюзивності, студентів з меншими можливостями або з різних соціальних груп можуть мотивувати досягати більших успіхів, оскільки з'являються нові можливості для їх розвитку та самореалізації [4].

У контексті соціального конструювання мотивації також важливим фактором є соціальна мобільність. Мотивація студентів значною мірою залежить від того, як вони сприймають можливості для змін у своєму соціальному статусі через освіту. У суспільствах, де освіта є основним шляхом до соціальної мобільності, мотивація до навчання часто є дуже високою, оскільки студенти вірять, що отримання високої освіти допоможе їм покращити своє соціальне становище [49].

Проте, в умовах, коли соціальна мобільність є обмеженою, мотивація може бути значно знижена. Якщо студенти відчують, що їх освіта не забезпечить їм кращих можливостей для розвитку кар'єри чи покращення соціального статусу, це може призвести до демотивації. Таким чином, соціальна мобільність через освітні процеси є важливим соціальним фактором, що визначає мотиваційні орієнтації в суспільствах.

Соціологічний підхід до мотивації в освітньому середовищі підкреслює важливість соціальних і культурних чинників у формуванні мотиваційних орієнтацій студентів. Мотивація не є лише результатом індивідуальних бажань і потреб, а є продуктом взаємодії індивідів із соціальними структурами, культурними цінностями та нормами, що визначають освітнє середовище. Соціалізація в навчальних закладах, культурні сценарії, соціальні групи та взаємодія з однолітками і викладачами суттєво впливають на те, що студенти вважають важливим у навчанні, як оцінюють свої досягнення і які орієнтири ставлять перед собою. Крім того, соціальне конструювання мотивації виявляється динамічним процесом, що змінюється в залежності від соціальних, культурних і економічних умов, освітніх політик та суспільних трансформацій. Таким чином, розуміння мотивації як соціально сконструйованого явища дозволяє глибше осмислити, як інституції, культурні цінності та соціальні

зв'язки взаємодіють, формуючи навчальні прагнення студентів, та як ці фактори можуть бути враховані при розробці ефективних освітніх стратегій.

1.3 Структура, чинники впливу на мотивацію студентів до навчання

У дослідженнях мотивації важливе місце займає вивчення її структури, що дозволяє зрозуміти, з яких компонентів складається мотиваційний процес та як ці компоненти поєднуються у різних сферах діяльності, зокрема в освітньому процесі. Структура мотивації визначається як сукупність взаємопов'язаних елементів, які разом формують цілісну систему, спрямовану на спонукання особистості до дій для досягнення поставлених цілей. Вона включає когнітивні, емоційні та поведінкові складові, які впливають на здатність студентів залучатися до навчальної діяльності, зберігати інтерес і прагнення до знань [6].

Основними елементами структури мотивації є когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти. Когнітивний компонент включає знання, розуміння важливості навчання та усвідомлення власних цілей, пов'язаних із освітою. Емоційний компонент характеризується відчуттями, що виникають під час навчальної діяльності, такими як інтерес, задоволення чи розчарування, які можуть як посилювати, так і послаблювати мотивацію. Поведінковий компонент проявляється в реальних діях, які студенти здійснюють для досягнення навчальних цілей, таких як відвідування занять, активність на лекціях і практичних заняттях, самостійна робота та інші форми залучення до навчального процесу [10].

Аналіз структури мотивації студентів у навчанні має на меті визначити, як взаємодіють ці компоненти, що сприяє більш глибокому розумінню мотиваційної активності студентів та її стабільності. В освітньому контексті важливо виявити, які саме компоненти і чинники структури мотивації мають найбільший вплив на активність студентів і як їх можна підтримувати для забезпечення стійкої мотивації до навчання. Це знання допоможе розробити

ефективні підходи та методи, які сприятимуть підвищенню мотивації студентів, допомагаючи їм досягати поставлених академічних цілей [26].

Розуміння структури мотивації передбачає розгляд її основних компонентів, які впливають на поведінкову активність та інтерес особистості до навчання. Когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти мотивації забезпечують цілісність мотиваційного процесу, формуючи основу для залучення студентів до освітньої діяльності та підтримки стійкої мотивації у досягненні навчальних цілей [9].

1. Когнітивний компонент.

Когнітивний компонент мотивації включає усвідомлення студентами значення знань, розуміння мети навчання та інтерес до навчального матеріалу. Це аспект мотивації, який формується на основі знань, переконань та уявлень студентів про важливість освіти для їх особистого та професійного розвитку. Роль когнітивного компонента полягає в забезпеченні інтелектуальної основи мотивації, оскільки він допомагає студентам розуміти значущість навчальних завдань та вплив отриманих знань на майбутні перспективи [9].

Інтерес до матеріалу є важливою складовою когнітивного компонента, оскільки він стимулює бажання студентів вивчати нове, досліджувати та застосовувати знання на практиці. Коли студенти мають чітке уявлення про мету навчання та розуміють, як здобуті знання можуть допомогти їм досягти професійних цілей, їх мотивація до навчання зростає. Когнітивний компонент сприяє формуванню внутрішньої мотивації, що дозволяє студентам долати труднощі у навчанні та підтримувати стійкий інтерес до навчальної діяльності.

2. Емоційний компонент.

Емоційний компонент мотивації включає емоційні переживання, що виникають у процесі навчальної діяльності, та їхній вплив на рівень мотивації студентів. Емоції є важливим фактором, що може як стимулювати, так і знижувати мотивацію до навчання. Позитивні емоції, такі як радість, задоволення від досягнення результатів та інтерес до предмета, підсилюють мотивацію, сприяючи підвищенню залучення студентів до освітнього процесу.

Навпаки, негативні емоції, такі як тривога, страх перед невдачею або розчарування, можуть перешкоджати активності та знижувати інтерес до навчання.

У навчальній діяльності позитивні емоції виникають тоді, коли студенти досягають успіху, отримують позитивну оцінку своєї роботи або знаходять у матеріалі щось нове та цікаве. Взаємозв'язок між позитивними емоціями та мотивацією відображає важливість емоційної підтримки студентів у навчальному процесі. Наприклад, викладачі можуть сприяти підвищенню мотивації, створюючи сприятливе середовище для навчання, у якому студенти відчують себе впевнено та захищено, що підсилює їхній інтерес до навчальної діяльності та сприяє досягненню академічних цілей [9].

3. Поведінковий компонент.

Поведінковий компонент мотивації відображає те, як мотивація реалізується у навчальній поведінці студента чи студентки. Цей компонент виявляється у формі залучення студентів до освітнього процесу, їх дисциплінованості, відповідальності та активності під час навчання. Поведінковий компонент демонструє, наскільки студенти готові докладати зусиль для досягнення навчальних цілей і як вони реагують на труднощі, що виникають у навчальному процесі.

Залучення студентів проявляється в регулярному відвідуванні занять, активній участі в дискусіях, виконанні завдань та прагненні до глибокого опанування навчального матеріалу. Дисциплінованість, що відображається у здатності дотримуватися навчального розкладу, виконувати завдання вчасно та відповідати на очікування викладачів, також є важливим аспектом поведінкового компонента. Активність студентів у навчальному процесі свідчить про їх готовність брати на себе відповідальність за власне навчання і вказує на високий рівень мотивації досягати поставлених цілей [55].

Поведінковий компонент є індикатором того, наскільки ефективно студент чи студентка використовує свою мотивацію для досягнення результатів у навчанні. Коли когнітивний і емоційний компоненти мотивації розвинені,

студенти демонструють стабільну навчальну поведінку, що свідчить про їх стійку мотивацію та прагнення до успіху в освітньому процесі.

Мотивація до навчання залежить від низки внутрішніх, зовнішніх і ситуаційних чинників, які формують унікальну мотиваційну структуру кожного студента та студентки. Кожен із цих чинників по-різному впливає на рівень залучення до освітнього процесу, а їхня взаємодія формує цілісний мотиваційний процес, що сприяє або, навпаки, ускладнює досягнення навчальних цілей. Розглянемо детально кожен із цих чинників [54].

- Внутрішні чинники.

Внутрішні чинники мотивації визначаються індивідуальними характеристиками особистості та її внутрішніми потребами. Вони безпосередньо пов'язані з цінностями, інтересами та амбіціями студентів, забезпечуючи стабільну внутрішню мотивацію до навчання.

1. Особистісні характеристики.

Інтереси, цінності та життєві цілі студента чи студентки є основою для формування їх навчальної мотивації. Студенти, які мають чітко визначені інтереси в конкретних галузях знань, більш схильні до активного залучення у навчальний процес, оскільки їхня діяльність відповідає їхнім особистим уподобанням і цілям. Наприклад, студенти, які прагнуть здобути знання для майбутньої кар'єри, мають високий рівень мотивації, що підкріплюється особистими цінностями і довгостроковими життєвими цілями [37].

2. Рівень самооцінки та впевненість у власних силах.

Самооцінка впливає на те, як студенти сприймають власну здатність досягати успіхів у навчанні. Студенти з високою самооцінкою та впевненістю у власних силах більш схильні до активної участі в освітньому процесі, вони менше бояться труднощів і готові приймати нові виклики. У той час як низький рівень самооцінки може призводити до страху перед невдачею, зниження залучення та навіть уникнення певних завдань [37].

3. Потреба в самореалізації та досягненні результатів.

Самореалізація є важливим фактором мотивації, оскільки студенти прагнуть використовувати свої можливості та таланти для досягнення академічних цілей. Потреба в самореалізації часто є рушійною силою для досягнення високих результатів, адже студенти бачать навчання як можливість особистісного зростання та реалізації свого потенціалу [61].

- Зовнішні чинники.

Зовнішні чинники формують мотиваційне середовище, в якому перебувають студенти, і мають великий вплив на їх бажання вчитися. До таких чинників належать соціальні контакти, підтримка з боку сім'ї та освітнє середовище, яке надає необхідні ресурси та умови для навчання.

1. Соціальне середовище.

Підтримка з боку сім'ї, друзів і викладачів є важливим чинником у формуванні мотивації до навчання. Сім'я, яка цінує освіту, формує в студента чи студентки відчуття важливості знань та стимулює до навчальної діяльності. Також соціальна підтримка друзів і однокурсників може сприяти залученню до навчання, оскільки вони відчують себе частиною академічної спільноти, що позитивно впливає на їх мотивацію [37].

2. Освітнє середовище.

Роль університету, викладачів і доступних навчальних ресурсів є значущою для підтримки мотивації студентів. Викладачі, які застосовують інтерактивні методи навчання, створюють сприятливе середовище, де студенти відчують зацікавленість у навчанні. Також доступ до освітніх ресурсів, таких як бібліотеки, лабораторії та онлайн-ресурси, забезпечує студентам можливість отримувати знання, що значно підвищує рівень залучення до навчання [37].

3. Економічні умови.

Фінансова підтримка, стипендії, а також можливість оплачувати навчання є важливими чинниками, що впливають на мотивацію. Студенти, які мають стабільну фінансову підтримку або отримують стипендію, менше відчують тиск матеріальних труднощів, що дозволяє їм більше зосереджуватися на

навчанні. Відсутність фінансової підтримки, навпаки, може змушувати студентів приділяти більше часу роботі, що знижує їхню мотивацію до навчання.

4. Ситуаційні чинники.

Ситуаційні чинники є змінними умовами, які впливають на мотивацію студентів залежно від конкретних обставин. Ці фактори можуть бути тимчасовими, проте вони часто мають значний вплив на рівень залучення студентів до навчання [37].

5. Конкретні умови, пов'язані з навчальним процесом.

Умови підготовки до іспитів, формат навчання (дистанційне чи змішане) та інтенсивність навчального навантаження є чинниками, що впливають на рівень мотивації студентів. Дистанційне навчання, наприклад, може як підвищувати, так і знижувати мотивацію залежно від здатності студента чи студентки самостійно організувати свій навчальний процес і контролювати дисципліну. Студенти, які краще адаптуються до нових форматів навчання, зберігають мотивацію, тоді як ті, хто має труднощі з адаптацією, можуть втрачати інтерес.

6. Вплив кризових ситуацій.

Воєнний стан, пандемія чи інші кризові обставини створюють нестабільність, яка може як стимулювати, так і пригнічувати мотивацію студентів. В умовах кризи деякі студенти можуть відчувати додатковий стимул для навчання як спосіб досягти стабільності та підвищити свої шанси на працевлаштування у складний період. Інші студенти, навпаки, можуть знижувати активність через високий рівень стресу, фінансові труднощі або страх перед майбутнім, що знижує їхню мотивацію [37].

Мотивація студентів до навчання є динамічним процесом, що формується під впливом багатьох взаємопов'язаних чинників. Внутрішні, зовнішні та ситуаційні чинники не існують окремо один від одного; навпаки, вони діють у комплексі, впливаючи на рівень мотивації та її стійкість. Взаємодія цих чинників може значно змінювати структуру мотивації, посилюючи або знижуючи залучення студентів до навчального процесу [51].

Внутрішні чинники, такі як інтереси, цінності, рівень самооцінки та потреба в самореалізації, є основою мотиваційної структури, адже вони задають внутрішню спрямованість особистості на досягнення цілей. Проте внутрішня мотивація сама по собі не завжди є достатньою для підтримки високого рівня навчальної активності. Вплив зовнішніх чинників, таких як соціальна підтримка, освітнє середовище та економічні умови, забезпечує зовнішню стимуляцію, яка допомагає підтримувати інтерес до навчання, надаючи студентам доступ до ресурсів та підтримки [36].

Ситуаційні чинники, такі як формат навчання, умови підготовки до іспитів чи кризові обставини, можуть значно змінювати загальний рівень мотивації. Наприклад, кризова ситуація може як підвищити мотивацію до навчання у тих студентів, які бачать навчання як шлях до стабільного майбутнього, так і знизити її через підвищений стрес і невизначеність. Таким чином, внутрішні, зовнішні та ситуаційні чинники діють у взаємозв'язку, впливаючи на кожен аспект мотивації: від емоційного ставлення до навчання до конкретних поведінкових дій.

Наприклад, студенти, які мають високу внутрішню мотивацію через сильне прагнення до самореалізації та професійного розвитку, можуть відчувати стабільний рівень мотивації. Однак, якщо вони стикаються з нестачею соціальної підтримки (наприклад, відсутністю позитивного ставлення з боку викладачів чи друзів), мотивація може знижуватися, оскільки студенти не відчують підтримки своїх навчальних прагнень. У цьому випадку комбінація внутрішніх і зовнішніх чинників призводить до зміни загальної мотивації [2].

Інший приклад – ситуація, коли зовнішні чинники, такі як фінансова підтримка чи стипендія, поєднуються з ситуаційними обставинами, як-от складний економічний стан чи підвищене навчальне навантаження. Якщо студенти, отримуючи фінансову підтримку, відчують впевненість у своїх можливостях покривати витрати на навчання, їхня мотивація підвищується. Однак, якщо ситуаційний чинник, наприклад, криза чи пандемія, знижує доступ до ресурсів або збільшує стрес, мотивація студентів може знижуватися,

незважаючи на фінансову підтримку. Отже, комбінація різних чинників може як підтримувати мотивацію, так і створювати нові труднощі, які призводять до зниження залучення до навчання [9].

Формування стійкої навчальної мотивації відбувається тоді, коли когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти мотивації перебувають у гармонії, підсилюючи один одного. Наприклад, внутрішні чинники, як-от інтерес до предмету і потреба в самореалізації, стимулюють когнітивний компонент мотивації – студенти більш схильні до активного освоєння матеріалу, коли вони усвідомлюють значення знань для свого розвитку. У той же час, підтримка з боку викладачів і доступ до навчальних ресурсів посилюють емоційний компонент, допомагаючи зберігати позитивний настрій і впевненість у своїх силах. Коли емоційний компонент на належному рівні, поведінкова активність студента чи студентки зростає, що виявляється у високому залученні, регулярному відвідуванні занять та відповідальності за навчальні обов'язки.

Взаємодія між компонентами мотивації – когнітивним, емоційним і поведінковим – сприяє формуванню цілісної та стійкої мотивації. Наприклад, студенти, які мають високий рівень внутрішнього інтересу до матеріалу (когнітивний компонент) і відчують підтримку від оточення (емоційний компонент), демонструють більш стійкі поведінкові прояви, такі як регулярне виконання завдань і активна участь у заняттях. Таким чином, всі компоненти мотивації посилюють один одного, формуючи стійкий інтерес до навчання, який може зберігатися навіть у складних умовах [21].

Аналіз структури мотивації студентів до навчання показує, що мотивація є багатокompонентним процесом, який складається з когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів. Ці елементи взаємодіють між собою, формуючи цілісну мотиваційну структуру, яка забезпечує залучення студентів до навчального процесу. Когнітивний компонент підтримує розуміння мети навчання та його важливості, емоційний компонент стимулює позитивні емоції, які підсилюють інтерес до навчання, а поведінковий компонент визначає

конкретні дії студента чи студентки, які свідчать про їх активну участь у навчальному процесі.

Ключові чинники, що впливають на мотивацію студентів, можна поділити на внутрішні, зовнішні та ситуаційні. Внутрішні чинники, такі як особистісні інтереси, цінності та самооцінка, забезпечують основну спрямованість мотивації. Зовнішні чинники, до яких належать соціальна підтримка, освітнє середовище та економічні умови, створюють сприятливі умови для підтримки інтересу до навчання. Ситуаційні чинники, пов'язані з конкретними умовами навчання, такими як навчальне навантаження чи кризові обставини, можуть як посилювати, так і знижувати мотивацію студентів. Комплексне розуміння взаємодії всіх цих чинників дозволяє оцінити вплив різних обставин на залучення студентів до навчального процесу [41].

Забезпечення стійкої мотивації студентів вимагає урахування всіх компонентів і чинників мотивації. Тільки комплексний підхід до розуміння мотивації дозволяє створити освітнє середовище, яке не лише задовольняє потреби студентів, але й забезпечує підтримку їхньої навчальної активності. Викладачам і адміністрації важливо звертати увагу на індивідуальні мотиваційні потреби студентів, створюючи умови для їхнього особистісного зростання, взаємодії з однолітками та доступу до навчальних ресурсів.

Перспективи використання аналізу структури мотивації в освітній практиці є дуже широкими. Розуміння мотиваційних чинників допомагає розробляти ефективні освітні стратегії, орієнтовані на підтримку мотивації, особливо у складних ситуаціях, таких як кризи чи перехід на дистанційне навчання. Університети можуть застосовувати результати досліджень мотивації для впровадження адаптивних навчальних програм, що відповідають різним потребам студентів, забезпечуючи підтримку як внутрішньої, так і зовнішньої мотивації. Такий комплексний підхід сприяє підвищенню академічної успішності студентів, формуванню їхньої стійкості та готовності досягати навчальних і професійних цілей [2].

Висновки до розділу 1

Мотивація є багатокомпонентним процесом, що включає когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти, які взаємодіють і формують навчальну активність. Когнітивний компонент визначає значущість навчання, емоційний впливає через позитивні чи негативні переживання, а поведінковий демонструє реалізацію мотивації через дії студентів.

Розгляд теорій мотивації, зокрема ієрархії потреб Маслоу, теорії самодетермінації Райана та Деці, а також концепцій самовизначення й досягнення цілей, показує, що мотивація формується через поєднання базових потреб, прагнення до самореалізації, автономії та соціальної взаємодії. Ці підходи підкреслюють значення інтеграції особистісних цілей студентів із освітніми завданнями, що дозволяє забезпечувати стабільну й ефективну участь у навчальному процесі.

Соціологічний аналіз мотивації показав, що освітня мотивація формується не лише на рівні індивідуальних прагнень, але й під впливом соціальних і культурних умов. Університетське середовище, соціальна підтримка, економічна стабільність і взаємодія з однолітками та викладачами відіграють ключову роль у формуванні мотивації. Мотивація – це динамічний процес, на який впливають численні фактори. І розуміння цих чинників допоможе розробити ефективні механізми підвищення активності студентів, особливо в умовах кризи чи змін у навчанні.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1 Освітній процес в Україні в умовах воєнного стану

Навчальний процес в Україні зазнав суттєвих змін через широкомасштабну російську військову агресію, що розпочалася у 2022 році. Відповідно до статті 57-1 Закону України «Про освіту», в умовах воєнного стану здобувачам освіти гарантуються певні державні гарантії. Зокрема, забезпечується організація освітнього процесу в дистанційній або іншій безпечній формі, збереження виплати стипендій та інших передбачених законом виплат, а також можливість проживання в гуртожитках і забезпечення харчуванням для тих, хто цього потребує. Такі заходи особливо важливі для студентів, які були вимушені змінити місце проживання через воєнні дії, адже вони забезпечують мінімальні умови для продовження навчання навіть у кризових обставинах [8].

Постійна загроза обстрілів, небезпека для життя та економічна нестабільність значно ускладнюють освітній процес і створюють додатковий психологічний тиск на студентів, що впливає на їхню мотивацію до навчання. Вимушена адаптація до нових умов включає організацію навчання в дистанційній формі, яка стала основною платформою для отримання знань. Цей формат дозволяє студентам продовжувати здобувати освіту незалежно від їхнього географічного положення, що стало критично важливим в умовах бойових дій.

Водночас університети стикаються з викликами забезпечення не лише технічної організації навчання, але й створення безпечного освітнього середовища, яке б сприяло психологічній стабільності студентів. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна демонструє адаптивність, впроваджуючи інноваційні підходи до організації навчального процесу,

підтримуючи студентів фінансово та психологічно, і забезпечуючи безперервність здобуття освіти. У таких умовах роль університету виходить за межі традиційного навчання і включає в себе забезпечення соціальної підтримки та мотивації студентів до подолання освітніх і життєвих труднощів.

1. Організація дистанційного та змішаного навчання з метою забезпечення безпеки.

Однією з ключових змін, що відбулися у структурі освітнього процесу, стало впровадження дистанційної та змішаної форми навчання як основних способів забезпечення навчальної діяльності. Міністерство освіти і науки України (МОН) видало кілька рекомендацій і постанов, що закликали всі навчальні заклади, особливо в прифронтових та тимчасово окупованих регіонах, запровадити дистанційні форми навчання. Це рішення мало на меті захистити учасників освітнього процесу від можливих загроз та забезпечити продовження навчання в умовах воєнного стану [28].

Дистанційне навчання дозволило студентам залишатися вдома або у безпечніших місцях, беручи участь у заняттях за допомогою цифрових платформ, таких як Zoom, Google Classroom, Moodle тощо. Переваги цього підходу включають доступність навчальних матеріалів у будь-який зручний час, можливість переглядати записані лекції та обмінюватися інформацією в режимі реального часу. Однак дистанційна форма має й свої недоліки, що безпосередньо впливають на мотивацію студентів. Зокрема, відсутність фізичної присутності та безпосереднього контакту з викладачами знижує рівень залучення до навчального процесу, що особливо важливо для студентів, які потребують постійного стимулювання для активної участі в навчанні.

Для деяких університетів в Україні було розроблено змішані формати навчання, що поєднують як онлайн-, так і офлайн-елементи. Змішане навчання дало змогу підтримувати студентів, які перебувають у безпечних регіонах, забезпечуючи їм змогу відвідувати університетські заняття в аудиторіях. Це особливо важливо для спеціальностей, де практичні навички займають основне місце у навчальному процесі. Однак в університетах прифронтових регіонів,

таких як Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, змішана форма навчання залишається майже неможливою через постійну небезпеку, що підкреслює потребу у стабільних дистанційних механізмах навчання/

2. Використання цифрових платформ та адаптація навчальних матеріалів.

Війна змусила університети значно розширити застосування цифрових платформ для організації навчального процесу. Це включає як синхронне навчання (онлайн-заняття в режимі реального часу), так і асинхронне (надання матеріалів для самостійного опрацювання). Більшість університетів використовують такі платформи, як Moodle, Zoom, Google Classroom, які дозволяють здійснювати інтерактивне навчання, забезпечувати доступ до навчальних матеріалів та організовувати обговорення в групах [2].

Окрім технічної адаптації, університети також змушені адаптувати самі навчальні матеріали, створюючи інструкції для студентів щодо роботи з матеріалами та нових цифрових інструментів. Як приклад, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна активно використовує електронні бібліотеки та доступ до наукових ресурсів, що забезпечує студентам можливість здобувати знання на високому рівні навіть за відсутності фізичного доступу до університетських аудиторій. Завдяки такому підходу студенти можуть не лише підтримувати належний рівень підготовки, але й розвивати навички самостійного опрацювання матеріалу, що є критично важливим у сучасних умовах [39].

Адаптація навчального контенту до цифрових платформ стала важливою складовою для забезпечення доступності освіти. Це включає створення електронних навчальних посібників, відеолекцій та матеріалів для самостійної роботи. Такий підхід дозволяє студентам, які перебувають у різних частинах України або за її межами, залишатися залученими до навчального процесу, навіть якщо вони не мають змоги постійно брати участь у синхронних заняттях.

У відповідь на нові реалії освітнього процесу в умовах воєнного стану університети, зокрема Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, були змушені провести суттєві зміни у програмному матеріалі.

Основна мета цих змін – забезпечити доступність навчальних матеріалів для студентів, які навчаються дистанційно та часто мають обмежений доступ до звичайних освітніх ресурсів, таких як бібліотеки чи спеціалізовані лабораторії [2].

Впровадження онлайн-ресурсів та дистанційних навчальних матеріалів стало необхідним елементом у забезпеченні якості освіти. Зміни в програмному матеріалі передбачають збільшення кількості матеріалів, що можуть бути опрацьовані студентами самостійно та доступні в електронній формі. Зокрема, викладачі створюють електронні навчальні посібники, що дозволяють студентам ефективніше засвоювати нові знання, а також надають доступ до онлайн-бібліотек, відео-лекцій та інтерактивних навчальних платформ. Наприклад, ресурси такі, як Coursera, EdX та навіть YouTube, стали важливими складовими освітнього процесу, адже дають змогу студентам отримувати доступ до міжнародного контенту та підвищувати рівень знань у потрібній галузі.

Адаптація навчальних матеріалів до онлайн-формату також вимагає від викладачів більшої уваги до методів подання інформації. Оскільки студенти не завжди мають змогу взаємодіяти з викладачем під час заняття, матеріали мають бути структуровані та пояснені таким чином, щоб студенти могли опрацювати їх самостійно. Це призвело до збільшення кількості методичних рекомендацій, детальних конспектів лекцій та інтерактивних елементів, таких як онлайн-тести, завдання з самоперевірки та симуляції [28].

Важливу роль відіграють також відкриті освітні ресурси (OER), які включають доступ до безкоштовних наукових статей, підручників та електронних книг. Завдяки таким ресурсам студенти можуть здобувати додаткові знання без необхідності доступу до фізичних бібліотек. Крім того, інтеграція OER у навчальні програми підвищує якість освіти та мотивує студентів до самостійної дослідницької діяльності [43].

Отже, зміни у програмному матеріалі, пов'язані з акцентом на онлайн-ресурсах, дозволяють забезпечити доступність навчання для студентів,

незалежно від їхнього місця перебування, та допомагають підтримувати належний рівень мотивації до навчання навіть в умовах воєнного стану.

3. Гнучкі методи викладання і оцінювання.

Для збереження мотивації студентів під час війни університети запровадили гнучкі методи викладання та оцінювання, що враховують складність обставин, в яких опинилися студенти. Ці методи дозволяють адаптувати освітній процес до поточних можливостей кожного студента, уникаючи надмірного стресу через жорсткі терміни чи методи контролю [14].

Зокрема, більшість університетів надали студентам можливість здавати завдання з гнучкими дедлайнами або обирати форму оцінювання (письмові завдання, проєкти, усні заліки), що знижує рівень психологічного навантаження. Крім того, були впроваджені альтернативні методи оцінювання, що не вимагають безперервного підключення до інтернету. Студенти можуть виконувати проєкти та здавати письмові роботи, що особливо важливо для тих, хто перебуває у зонах із нестабільним зв'язком.

Для студентів гнучкість у викладанні та оцінюванні має надзвичайне значення, адже багатьом із них доводиться навчатися в умовах постійної небезпеки та евакуацій. Викладачі в таких умовах намагаються забезпечити студентам можливість вчасно скласти іспити, незважаючи на обставини, що додає впевненості та сприяє збереженню мотивації до навчання [14].

4. Виклики для учасників освітнього процесу в умовах війни.

Війна та пов'язана з нею криза вплинули не лише на організацію навчального процесу, але й на психологічний стан студентів, що безпосередньо відображається на їхній мотивації до навчання. Психологічні та емоційні виклики, з якими стикаються студенти, включають постійний стрес через небезпеку для життя, страх за майбутнє, втрату близьких та матеріальних благ. Такий емоційний тягар часто знижує рівень залучення до навчання, адже думки студентів зосереджені на переживаннях, що заважає їм повноцінно брати участь в освітньому процесі.

Відсутність стабільності та відчуття небезпеки змушують багатьох студентів шукати способи емоційного відновлення, що не завжди сумісне з навчальним навантаженням. Погіршення психологічного стану є важливим чинником зниження мотивації, оскільки на перший план виходить потреба у виживанні та забезпеченні базових потреб, а не у навчальних досягненнях.

Ще одним суттєвим фактором є зниження рівня соціальної взаємодії. Дистанційне навчання обмежує можливості для безпосереднього спілкування з одногрупниками та викладачами, що є важливим елементом студентського життя. Відсутність особистих зустрічей позбавляє студентів можливості емоційної підтримки та обміну думками, що традиційно сприяє підтримці мотивації до навчання. Студенти, особливо першокурсники, відчують нестачу підтримки у складних завданнях і відсутність середовища, яке заохочує до навчання через командну роботу та соціальну взаємодію [2].

Тож, умовах воєнного стану освітній процес в Україні зазнав значних трансформацій, спрямованих на адаптацію до нових реалій та забезпечення безперервності навчання. Перехід на дистанційні та змішані форми навчання дозволив університетам продовжувати освітню діяльність, але водночас створив нові виклики для студентів, пов'язані з відсутністю фізичної взаємодії та труднощами в доступі до навчальних матеріалів.

Впровадження цифрових платформ, змін у програмному матеріалі з акцентом на онлайн-ресурси, а також гнучких методів викладання та оцінювання допомогли зберегти мотивацію студентів та підвищити доступність освіти в умовах невизначеності. Незважаючи на численні психологічні та емоційні труднощі, а також обмеженість соціальної взаємодії, університети продовжують забезпечувати студентам можливість навчатися та здобувати знання, які є основою їхнього професійного розвитку [2].

Ці адаптаційні заходи свідчать про здатність системи освіти реагувати на виклики та створювати умови для підтримки академічної активності студентів, попри важкі обставини, що безперечно сприяє збереженню мотивації до навчання.

2.2 Імідж прифронтового Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна як чинник формування навчальної (де)мотивації студентів

Імідж вищого навчального закладу – це сформований у свідомості різних цільових груп (абітурієнтів, студентів, випускників, роботодавців) образ, який відображає ставлення до закладу, якість його освітніх продуктів і послуг, а також позиціювання на ринку освіти. Для університетів цей аспект є ключовим, оскільки впливає на їхню конкурентоспроможність, яка базується на економічних, споживчих і організаційних показниках. До економічних факторів відносяться вартість навчання, рівень матеріально-технічної бази та використання сучасних освітніх технологій. Споживчі показники включають якість освітніх послуг, затребуваність випускників серед роботодавців та відповідність навчальних планів державним вимогам. Організаційні аспекти охоплюють імідж закладу, якість професорсько-викладацького складу та медіаактивність керівництва [5].

Імідж закладу формується через сукупність факторів: територіальне та географічне розташування, рівень матеріально-технічної бази, форми навчання, престижність і авторитетність закладу. У сучасних умовах імідж університету став багатограним явищем, яке включає не лише традиційні параметри привабливості, але й нові риси, що виникли в результаті воєнних викликів.

Для Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, розташованого у прифронтовій зоні, імідж закладу став символом стійкості, патріотизму та академічної незламності. Університет, який зазнав руйнувань своїх корпусів, продовжує виконувати освітню місію, демонструючи здатність адаптуватися до викликів часу. Це не лише підтримує мотивацію студентів до навчання, але й додає університету додаткової значущості як осередка національної стійкості [3].

У такому контексті імідж Каразінського університету формується через кілька ключових аспектів: підтримку студентів у складних умовах, забезпечення

безперервності освітнього процесу та підсилення соціально-психологічної підтримки. Він стає мотиваційним фактором для тих, хто вважає навчання в університеті не лише академічною діяльністю, але й символічним жестом, спрямованим на підтримку незалежності та майбутнього України.

До початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна мав високу привабливість серед студентів, яка базувалася на кількох ключових аспектах. Відповідно до соціологічного дослідження, проведеного Центром соціально-гуманітарних досліджень ХНУ у 2021 році, головними мотивами вступу до університету були професійні, статусні, економічні та культурно-урбаністичні чинники.

Значна частина студентів (66%) обирали університет через можливість отримати якісну професійну підготовку, яка була визнана на національному та міжнародному рівнях. Університет пропонував широкий вибір спеціальностей, сучасні навчальні програми та можливість співпраці з провідними роботодавцями. Висока якість викладання та багаторічний досвід підготовки кваліфікованих фахівців у різних галузях знань зробили Каразінський університет популярним серед абітурієнтів, які прагнули досягти професійних успіхів [3].

Престиж диплома ХНУ був вагомим чинником привабливості університету. Згідно з дослідженням, 42% студентів обирали університет через його високу репутацію, яка асоціювалася з можливістю працевлаштування на престижних позиціях. Диплом університету був своєрідним маркером професійної спроможності, що забезпечував конкурентоспроможність випускників на ринку праці [3].

Для 35% студентів економічна привабливість університету була однією з головних причин вибору. Освіта в Каразінському університеті сприймалася як інвестиція у майбутнє, що гарантує вищий заробіток і стабільну професійну кар'єру. Окрім цього, університет надавав можливість навчання на бюджетній основі, що також сприяло його привабливості серед молоді [3].

Університет не лише забезпечував професійні перспективи, але й виступав місцем для особистісного зростання. Близько 33% студентів вважали, що навчання в університеті дозволяє їм розпочати самостійне життя, відчути відповідальність за свої рішення та сформувати нові соціальні зв'язки [3].

Харків, як визнана студентська столиця України, значно впливав на привабливість Каразінського університету. Місто пропонувало унікальне поєднання культурної, архітектурної та соціальної інфраструктури, яка створювала комфортне середовище для навчання та дозвілля. Серед студентів високо цінувалася багата культурна спадщина Харкова, доступність розважальних і освітніх заходів, які сприяли всебічному розвитку.

Особливу роль відігравав атмосферний чинник, або, як його називають, «аура» університету. Атмосфера, яка поєднувала демократичний стиль управління, дружні стосунки між викладачами та студентами, турботу про кожного члена академічної спільноти, створювала відчуття причетності до великої університетської родини. Це відчуття формувало додаткову мотивацію до навчання, стимулюючи студентів брати активну участь у житті університету.

Таким чином, до війни привабливість Каразінського університету базувалася на поєднанні професійних перспектив, статусності, економічної доцільності та унікальної атмосфери університетського життя. Ці чинники робили університет популярним вибором серед абітурієнтів, які прагнули досягти професійного та особистісного зростання.

24 лютого 2022 року ситуація для Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна радикально змінилася. Російська агресія поставила університет перед безпрецедентними викликами, змусивши керівництво закладу переосмислити пріоритети та адаптуватися до нових реалій. Привабливість університету, яка до війни формувалася на основі академічної якості, статусності та культурно-урбаністичних переваг, почала вибудовуватися на зовсім інших принципах [3].

У нових умовах на перший план вийшли базові потреби, описані у піраміді Маслоу: забезпечення безпеки, фізіологічного комфорту та стабільності

освітнього процесу. Зруйнування 25% університетських корпусів, постійна загроза обстрілів та вимушене переміщення частини студентів і викладачів зробили пріоритетним завданням створення безпечного простору для навчання. Університет розробив і впровадив проєкт «Безпечний простір», який передбачав облаштування укриттів для студентів та працівників [3].

Проєкт включав встановлення місць для сидіння, резервуарів для води, системи резервного освітлення та засобів зв'язку між укриттями й штабом цивільного захисту. Ця ініціатива стала не лише відповіддю на нагальні виклики, але й демонстрацією турботи університету про своїх студентів і співробітників, що значно посилювало відчуття їхньої безпеки та приналежності до академічної спільноти.

Одним із головних факторів, що визначав привабливість університету на початку війни, стала його стійкість в умовах екстремальних обставин.

Університет продовжив свою діяльність, адаптувавши освітній процес до дистанційного формату. Попри те, що частина студентів і викладачів опинилися за межами країни або на тимчасово окупованих територіях, понад 85% студентів залишилися з університетом, навчаючись дистанційно з різних куточків світу [3].

Це свідчить про потужну корпоративну культуру, яка підтримує відчуття єдності та приналежності до університету навіть у кризових ситуаціях. Стійкість університету стала символом національної незламності та патріотизму, що зміцнило довіру студентів і викладачів до закладу.

Ключовим викликом для університету стало забезпечення якісного дистанційного навчання. Університет запустив проєкт «Диджиталізація», спрямований на оновлення цифрової інфраструктури. Він включав закупівлю ноутбуків для викладачів, створення дата-центру для зберігання даних, реконструкцію внутрішньої мережі передачі інформації та запровадження сучасних платформ для онлайн-навчання.

Ці ініціативи дозволили університету не лише продовжити освітній процес, але й зберегти високу якість викладання. Водночас вони

продemonстрували здатність університету до інновацій, що позитивно вплинуло на сприйняття його студентами.

Під час війни університет став не лише освітнім закладом, але й осередком патріотичних ініціатив. Викладачі, студенти та випускники брали активну участь у волонтерських проєктах, допомагали Збройним силам України та підтримували місцеву громаду. Університет активно виховував у студентів патріотизм, демонструючи свою відданість національним цінностям [3].

Ця діяльність не лише зміцнювала довіру до університету, але й формувала у студентів гордість за свою альма-матер. Для багатьох студентів університет став символом боротьби за свободу та незалежність, що мотивувало їх продовжувати навчання навіть у найскладніших умовах.

Незважаючи на складні обставини, університет зумів зберегти свою унікальну атмосферу, яка поєднує довіру, взаємоповагу та турботу. Взаємодія між викладачами та студентами, підтримка з боку адміністрації та відчуття єдності академічної спільноти стали ключовими чинниками мотивації студентів.

Таким чином, привабливість Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на початку війни формувалася на основі нових критеріїв, які включали задоволення базових потреб, забезпечення безпеки, розвиток цифрової інфраструктури та підтримку патріотичних цінностей. Ці заходи не лише дозволили університету продовжити свою діяльність, але й зміцнили його позиції як символа стійкості та академічної незламності [3].

Аналіз привабливості Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна у довоєнний період та в умовах війни демонструє еволюцію його іміджу як освітнього закладу, що здатен не лише відповідати базовим очікуванням студентів, але й формувати нові стандарти адаптації до екстремальних обставин.

До війни університет базував свою привабливість на високій якості освіти, можливостях професійного зростання, престижі диплома, а також культурно-урбаністичних перевагах Харкова як студентської столиці України. Університет

надавав студентам усе необхідне для реалізації їхніх професійних і особистісних амбіцій.

Після початку війни ці аспекти зазнали трансформації. На перший план вийшли базові потреби студентів у безпеці, стабільності та можливості продовжувати навчання за будь-яких умов. Збереження привабливості університету стало залежати від здатності підтримувати якість освіти в умовах цифровізації, демонструвати стійкість у складних обставинах і виконувати важливу соціальну функцію у форматі волонтерських та патріотичних ініціатив.

Особливого значення набув фактор корпоративної культури, який об'єднує студентів і викладачів у спільноті, що підтримує один одного та залишається вірною університетським традиціям. Це створює не лише емоційний зв'язок, але й формує мотивацію до навчання через відчуття причетності до значущих ініціатив та успішного подолання викликів [3].

Аналіз показав, що мотивація значною мірою залежить не лише від внутрішніх факторів (особистих цілей, амбіцій), але й від зовнішніх – від атмосфери, яку створює університет, його стійкості у кризових ситуаціях та готовності до адаптації. Подальше дослідження у третьому розділі дозволить виявити, як саме ці фактори впливають на мотивацію студентів уже на третьому році війни.

2.3 Особливості формування мотиваційного механізму у навчанні студентів в умовах війни

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, як один із провідних освітніх закладів України, завжди був прикладом інноваційного підходу до організації навчального процесу. Проте в умовах воєнного стану університет зіткнувся з безпрецедентними викликами, які вимагають впровадження додаткових заходів для підтримки навчальної мотивації студентів.

Освітній процес у таких обставинах виходить за межі стандартних академічних практик і включає створення сприятливого середовища, що

враховує потреби та виклики, з якими стикаються студенти. Йдеться не лише про забезпечення стабільності навчального процесу, але й про розробку механізмів, які допомагають студентам долати труднощі, адаптуватися до змін та знаходити натхнення для продовження навчання.

Каразінський університет активно впроваджує стратегії, спрямовані на підвищення мотивації студентів, пропонуючи інструменти, які забезпечують академічну, соціальну та фінансову підтримку. Завдяки цим ініціативам університет демонструє здатність не лише зберігати свою функціональність у складних умовах, але й допомагати студентам реалізовувати свій потенціал.

Ці можливості, які можна назвати своєрідними «мотиваційними бонусами» університету, не лише забезпечують комфортні умови для навчання, але й слугують важливими стимулюючими факторами для студентів. Нижче будуть розглянуті основні з них, що мають значний вплив на формування мотивації до навчання навіть у таких складних обставинах, як війна.

1. Академічна мобільність.

Академічна мобільність є одним із пріоритетних напрямів діяльності Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Вона надає студентам, викладачам та науковцям можливість навчатися, викладати, стажуватися або проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти як в Україні, так і за її межами, без відрахування чи звільнення з основного місця навчання або роботи [1].

Академічна мобільність поділяється на два основні види:

- Вертикальна мобільність – здобуття ступеня вищої освіти в іншому університеті.
- Горизонтальна мобільність – навчання в іншому університеті протягом певного періоду (семестр, навчальний рік) з подальшим поверненням до рідного університету для продовження навчання.

Основні форми академічної мобільності:

- Для студентів бакалавріату, магістратури та аспірантури: участь у програмах обміну, мовне та наукове стажування.

- Для науковців та викладачів: участь у спільних проєктах, викладання, проведення досліджень, підвищення кваліфікації.

Реалізація програм академічної мобільності базується на:

- Європейській кредитній трансферно-накопичувальній системі (ECTS);
- Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти;
- Національній системі забезпечення якості освіти.

Каразінський університет є активним учасником міжнародних програм, таких як:

- Erasmus Mundus – сприяє академічним обмінам та стипендіальній підтримці студентів і викладачів для навчання або досліджень у країнах ЄС.
- DAAD (Німецька служба академічних обмінів) – фінансова та академічна підтримка для навчання в Німеччині.
- Fulbright – стипендіальна програма для наукових досліджень у США.
- Програми Інституту відкритого суспільства (Вашингтон) [1].

Академічна мобільність є важливим елементом освітнього процесу, який відкриває перед студентами та викладачами унікальні можливості для збагачення освітнього досвіду та професійного зростання. Вона сприяє підвищенню якості освіти через доступ до різних моделей навчання, впровадження нових технологій і методик, а також створення спільних наукових проєктів. Участь у програмах академічної мобільності дозволяє студентам отримати конкурентні переваги на ринку праці, розширює їхні кар'єрні перспективи та сприяє формуванню глобального мислення через міжкультурну комунікацію.

Відділ міжнародних програм та академічної мобільності Каразінського університету активно сприяє організації та супроводу таких програм, надаючи консультаційну підтримку студентам і викладачам, організовуючи обміни та забезпечуючи співпрацю з міжнародними партнерами. Академічна мобільність не лише покращує якість освітнього процесу, але й є потужним мотиваційним чинником, який допомагає розвивати міжкультурну комунікацію, підтримувати

наукові дослідження та формувати професійні навички, необхідні для успішної кар'єри в сучасному світі [1].

2. Переведення контрактників на бюджетну форму навчання.

Перехід студентів з контрактної форми навчання на бюджетну є важливим механізмом підтримки здобувачів освіти в умовах сучасних соціально-економічних викликів. Цей процес регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 1224, яка визначає порядок переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій студентів, зарахованих до 2021 року включно на контрактну форму навчання [32]. Постанова передбачає можливість переведення для дітей загиблих захисників України, учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також їхніх дітей віком до 23 років. Окрім цього, право на переведення надається жителям територій, які постраждали від воєнних дій або перебувають в окупації, що дозволяє цим категоріям студентів отримати фінансову підтримку для продовження здобуття освіти.

Каразінський університет активно застосовує цей механізм для допомоги своїм студентам, які через війну опинилися у фінансово скрутному становищі. Можливість переходу з контракту на бюджет не лише сприяє фінансовій стабільності студентів, але й виконує важливу мотиваційну функцію.

3. Регіональний коефіцієнт при вступі.

Регіональний коефіцієнт, який застосовується для вступників у заклади вищої освіти, є важливим інструментом державної підтримки регіонів, що постраждали від наслідків війни. Для абітурієнтів, які обирають університети Харківської області, включно з Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна, встановлено коефіцієнт 1,07. Це означає, що результат вступника на національному мультипредметному тесті (НМТ) множиться на цей коефіцієнт, що підвищує їхній конкурсний бал [12].

Впровадження регіонального коефіцієнта забезпечує доступність вищої освіти для абітурієнтів з регіонів, які найбільше постраждали від війни, зокрема Харківщини. Цей механізм створює додаткові можливості для молоді вступити

до провідних університетів України, підтримуючи тих, хто через складні умови міг опинитися в нерівних умовах із випускниками з безпечніших регіонів. Каразінський університет активно інформує абітурієнтів про застосування регіонального коефіцієнта.

Цей підхід не лише сприяє освітній доступності, а й підтримує мотивацію молоді залишатися в рідному регіоні. Навчаючись у місцевих університетах, студенти частіше залишаються працювати вдома, що сприяє відродженню економіки та соціальної інфраструктури. Таким чином, регіональний коефіцієнт виконує подвійну функцію: допомагає абітурієнтам реалізувати свої освітні цілі та сприяє сталому розвитку регіонів, інтегруючи державну політику в освітню сферу.

4. Рейтингова система для призначення стипендій

Рейтингова система для призначення стипендій у Каразінському університеті є важливим механізмом мотивації студентів до навчання. Вона базується на прозорих і справедливих принципах, які дозволяють студентам впливати на свої результати та отримувати фінансову підтримку (стипендію) відповідно до їхньої академічної успішності та участі в університетському житті.

Система розрахунку рейтингу враховує кілька ключових показників [31]:

- Академічна успішність: основний критерій, який включає оцінки за поточні курси та іспити. Високий рівень знань є базовою умовою для отримання стипендії.
- Активність у студентському житті: участь у конференціях, наукових проєктах, громадських ініціативах, конкурсах та інших заходах університету також враховується в рейтингу.
- Досягнення у спорті, мистецтві чи інших сферах: студенти, які представляють університет на різних змаганнях чи конкурсах, отримують додаткові бали.

Рейтингова система стипендій у Каразінському університеті виконує важливу мотиваційну функцію, стимулюючи студентів до активності, відповідальності та продуктивності. Можливість впливати на власний рейтинг за

допомогою академічних і позанавчальних досягнень мотивує студентів вдосконалювати свої знання та навички.

Академічна стипендія, особливо в умовах війни, є важливим джерелом фінансової підтримки, що заохочує студентів докладати більше зусиль для досягнення високих результатів. Це робить рейтингову систему не лише засобом матеріального заохочення, а й ефективним інструментом підвищення академічної культури та розвитку студентів.

5. Соціальні стипендії.

Соціальні стипендії є важливим інструментом підтримки студентів, які опинилися у складних життєвих обставинах. У Каразінському університеті ця форма фінансової допомоги забезпечує студентам можливість зосередитися на навчанні, зменшуючи тиск, пов'язаний із матеріальними труднощами. Соціальні стипендії покликані не лише підтримати студентів у фінансовому плані, але й створити умови, за яких освіта стає доступною для кожного, незалежно від його соціально-економічного становища.

Категорії студентів, які мають право на соціальні стипендії [27]:

1. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.
2. Студенти з багатодітних і малозабезпечених сімей.
3. Особи з інвалідністю.
4. Внутрішньо переміщені особи (ВПО).

Через війну багато студентів змушені були залишити свої домівки. Соціальні стипендії допомагають їм адаптуватися до нових умов навчання та життя.

Каразінський університет забезпечує прозорий механізм подачі заявок на соціальні стипендії. Студентам потрібно подати відповідні документи, які підтверджують їхній статус або матеріальне становище, до відділу соціального забезпечення університету. Після перевірки документів студентам нараховуються виплати, які вони отримують регулярно протягом навчального року.

Таким чином, соціальні стипендії у Каразінському університеті є важливим механізмом підтримки студентів у складних умовах війни. Вони не лише допомагають зменшити фінансовий тягар, але й створюють сприятливе середовище для навчання, сприяючи збереженню освітньої мотивації та підвищенню рівня довіри до університету.

6. Індивідуальний план навчання.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна пропонує студентам можливість навчання за індивідуальним планом, що є одним із ключових елементів гнучкості освітнього процесу. Цей підхід дозволяє студентам адаптувати своє навчання до особистих обставин, зокрема у складних умовах війни, забезпечуючи безперервність освітнього процесу [30].

Індивідуальний навчальний план є офіційним документом, який включає перелік та послідовність вивчення навчальних дисциплін, проходження практик, обсяг навчального навантаження, строки підсумкового семестрового контролю та можливість внесення змін до плану. Він розробляється студентом за участю куратора та затверджується деканом факультету, забезпечуючи персоналізований підхід до навчання.

Індивідуальний навчальний план у Каразінському університеті забезпечує гнучкість навчального процесу, дозволяючи студентам адаптувати графік і вибір дисциплін до власних потреб. Це особливо актуально для студентів, які поєднують навчання з роботою, мають сімейні обов'язки або беруть участь у програмах академічної мобільності. Вибір дисциплін, зокрема міждисциплінарних, сприяє розширенню компетенцій студентів і підвищенню їх конкурентоспроможності на ринку праці.

Система також враховує індивідуальні обставини, такі як медичні показники чи необхідність трудової діяльності, дозволяючи вносити зміни до плану за погодженням з деканатом. Використання технологій дистанційного навчання підтримує реалізацію плану навіть за відсутності фізичного доступу до університету. Таким чином, індивідуальний навчальний план є важливим

інструментом підтримки студентів, що сприяє їх адаптації до складних умов і підвищує мотивацію до навчання [30].

Висновки до розділу 2

Розгляд особливостей формування мотивації студентів до навчання в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна в умовах війни свідчать про важливість адаптивності освітнього процесу до нових викликів. Університет впроваджує різноманітні заходи, які спрямовані на забезпечення стабільності навчання та підтримки студентів у складних умовах. Зокрема, застосування механізмів академічної мобільності, переведення студентів з контрактної форми навчання на бюджетну, використання регіонального коефіцієнта при вступі, рейтингової системи для стипендій та соціальних стипендій створюють фінансову і соціальну базу для продовження навчання. Індивідуальні плани навчання забезпечують гнучкість, дозволяючи адаптувати освітній процес до особистих обставин студентів, що підвищує їхню залученість і мотивацію.

Окрім матеріальної та організаційної підтримки, університет сприяє розвитку мотиваційного механізму через зміцнення іміджу як символу стійкості та патріотизму. Інноваційні підходи до цифровізації, створення безпечного середовища, а також залучення студентів до соціальних і волонтерських ініціатив сприяють формуванню відчуття приналежності до університетської спільноти. Ці заходи не лише підтримують освітню активність студентів, але й стимулюють їх до професійного і особистісного розвитку навіть у кризових обставинах.

РОЗДІЛ 3. ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА НАВЧАЛЬНУ МОТИВАЦІЮ СТУДЕНТІВ СОЦІОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОГРАМА ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1 Опис програми дослідження

Унаслідок повномасштабного російського воєнного вторгнення в Україну, яке триває з 2022 року, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, як і інші заклади вищої освіти прифронтових регіонів, зіткнувся з численними проблемами. Університет, що завжди був одним із провідних центрів науки та освіти в Україні, тепер змушений функціонувати в умовах постійної загрози обстрілів, адаптованого освітнього процесу, а також значних психологічних випробувань для всіх учасників освітнього процесу.

Для студентів ці умови створюють подвійний тиск: з одного боку, їм доводиться справлятися з особистими переживаннями та стресом, пов'язаним із загрозами фізичної небезпеки, а з іншого – підтримувати навчальну мотивацію в умовах невизначеності. Ця мотивація залежить не лише від стандартних освітніх чинників, але й від низки додаткових факторів, таких як відчуття приналежності до університету, сприйняття ризиків, фінансові труднощі, можливість професійної реалізації та підтримка з боку держави. В умовах тривалого кризового стану, який змінює всі аспекти повсякденного життя, зокрема освітнього процесу, питання мотивації студентів набуло особливої актуальності.

Актуальність дослідження також посилюється тим, що втрата мотивації може призвести до відтоку студентів з прифронтових університетів, зокрема через їхнє прагнення до більш стабільного навчального середовища за кордоном або в інших регіонах України. Водночас значна частина молоді відчуває почуття відповідальності та бажання залишатися у своєму університеті й місті, попри

складні обставини. Важливо дослідити, які саме фактори підтримують таку мотивацію, а які – знижують бажання студентів залишатися на навчанні у Харківському національному університеті. Розуміння цих аспектів допоможе як університету, так і державним інституціям розробити ефективні стратегії підтримки студентів у кризових умовах, зберігаючи рівень освітніх послуг і залучення молоді до навчання.

У сучасних умовах визначення та підтримка мотиваційних факторів, що утримують студентів в освітньому процесі, є важливою частиною стратегій держави та університетів для забезпечення безперервності вищої освіти в Україні. Глибокий аналіз мотиваційних і демотиваційних чинників, що впливають на студентів, дозволить краще зрозуміти їхні потреби, ставлення до навчання та перспективи на майбутнє. Це дослідження має на меті забезпечити корисні рекомендації для викладачів, адміністрації університету, державних і громадських організацій щодо підтримки студентів у складних соціально-економічних умовах, створюючи підґрунтя для їхньої успішної інтеграції у професійне життя та розвиток соціальної стабільності в країні.

Таким чином, дослідження мотивації студентів у прифронтових університетах є не лише актуальним для збереження освітнього процесу в Україні, але й стратегічно важливим для формування стійкості молодого покоління та забезпечення його участі у відновленні країни в майбутньому.

Об'єктом дослідження є мотивація студентів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в умовах воєнного стану.

Предметом дослідження є чинники впливу на навчальну мотивацію студентів соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в умовах воєнного стану.

Метою дослідження є виявлення ключових мотиваційних та демотиваційних чинників, що впливають на навчальну діяльність студентів 1-го та 4-го курсів бакалавріату соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в умовах воєнного стану.

Завдання дослідження:

1. Визначити, які зовнішні та внутрішні фактори впливають на мотивацію студентів в умовах війни.
2. З'ясувати основні мотивуючі фактори у студентів 1 та 4 курсу бакалавріату соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.
3. Виявити основні демотивуючі чинники, пов'язані з безпековими ризиками, економічними та соціальними проблемами, щоб розробити рекомендації для адміністрації соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна щодо підвищення навчальної мотивації студентів в умовах війни.

Гіпотези дослідження:

1. Студенти, які вважають Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна символом незламності, мають вищу мотивацію до навчання, у порівнянні зі студентами, які сприймають прифронтове розташування університету як чинник небезпеки.
2. Студенти, які навчаються на контрактній формі мають фінансові проблеми, що негативно впливає на їхнє залучення до навчального процесу.
3. Наявність регулярних обстрілів та небезпеки для життя знижують рівень мотивації студентів до навчання, особливо у першокурсників, які менш адаптовані до кризових умов порівняно з магістрантами.

Метод дослідження. Для реалізації цілей і завдань даного дослідження був обраний метод онлайн-анкетування із використанням платформи Google Forms.

Анкетування є одним із найпоширеніших інструментів у соціологічній науці, що дозволяє отримати об'єктивні дані про погляди та настрої студентів. Цей метод дає змогу виявити тенденції в мотивації студентів, які навчаються в прифронтових умовах.

Онлайн-анкетування за допомогою Google Forms має низку переваг, які роблять його ідеальним інструментом для збору даних у поточній ситуації:

- Можливість охопити велику кількість респондентів незалежно від їхнього місця перебування.
- Відсутність необхідності фізичної присутності, що є важливим в умовах кризової ситуації.
- Доступ до різноманітних інструментів для зручної обробки відповідей.
- Інтерактивний і зручний інтерфейс для респондентів.

Анкета містить питання кількох типів (номінальні, порядкові, інтервальні), що спрямовані на отримання даних за чотирма основними блоками: загальна інформація про респондентів, ставлення до університету, мотиваційні та демотиваційні чинники. Анкета охоплює студентів 1 та 4 курсу бакалавріату, що навчаються на соціологічному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Етапи дослідження

1. *Підготовчий етап*: розробка анкети, яка включала узгодження структури, формулювання питань і вибір шкал для відповідей. На цьому етапі також було затверджено платформу для анкетування та формат узагальнення даних.

2. *Збір даних*: проведення онлайн-анкетування серед студентів 1-го та 4-го курсів бакалавріату соціологічного факультету Каразінського університету. Вибірка забезпечує різноплановий аналіз, що дає змогу зрозуміти мотиваційні фактори студентів різного рівня навчання та адаптації до кризових умов.

3. *Аналіз даних*: на завершальному етапі дослідження отримані дані були систематизовані, проведено їх узагальнення з виділенням основних мотивуючих і демотивуючих факторів, характерних для кожної з груп студентів.

Типи анкетування. Для дослідження було обрано групове вибіркове анкетування закритого типу, що дає змогу швидко і зручно обробити відповіді респондентів на основі визначених варіантів відповідей. У цьому дослідженні застосовувалося дистанційне онлайн-анкетування за допомогою Google Forms, що забезпечило оперативний і гнучкий збір даних. Анкетування складалося із

закритих питань, що дозволяє швидко інтерпретувати результати та забезпечити статистичну точність.

Застосування онлайн-анкетування за допомогою Google Forms є оптимальним методом для збору інформації про мотивацію студентів у складних умовах. Це дослідження дозволяє комплексно оцінити вплив воєнного стану на мотиваційні та демотиваційні чинники студентів Харківського національного університету, забезпечуючи швидке отримання даних для подальшого аналізу та формування рекомендацій.

3.2 Аналіз результатів дослідження

У дослідженні взяли участь 68 студентів соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Переважна більшість респондентів – жіночої статі (56 осіб), тоді як чоловіків серед опитаних – 12.

За віком, найбільше респондентів становлять студенти віком 17 років (31 особа). Інші вікові групи представлені так: 20 років – 17 осіб, 18 років – 6 осіб, 21 рік – 7 осіб, 19 років – 3 особи, 22 роки – 3 особи, і одна особа у віці 16 років.

Усі опитані студенти навчаються на денній формі навчання. За формою фінансування: 42 студенти навчаються за бюджетною формою, тоді як 26 осіб є студентами контрактної форми навчання.

Щодо місця проживання:

- 23 особи проживають в іншому місті України,
- 22 особи залишаються у Харкові,
- 14 осіб перебувають за кордоном,
- 9 осіб проживають у сільській місцевості чи селищах міського типу.

Через війну 38 студентів змінили місце проживання, тоді як 30 осіб залишилися у своїх домівках. Щодо здобуття додаткової освіти, 57 осіб не

отримують іншої вищої чи професійної освіти, і лише 11 осіб поєднують навчання у кількох закладах.

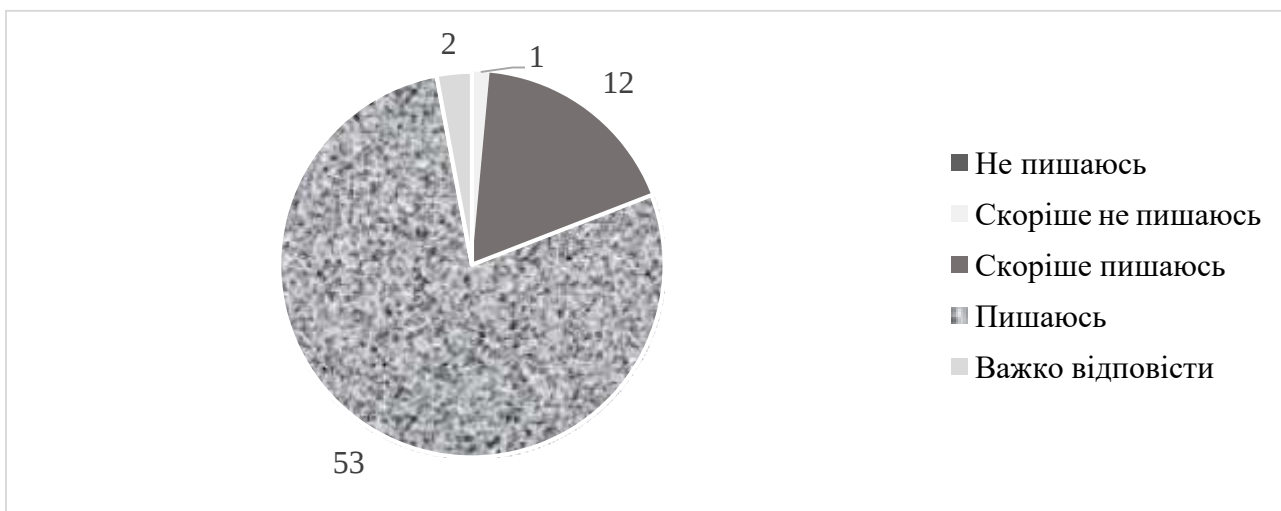

Рис. 3.1. Розподіл відповідей на питання “Чи пишаєтесь Ви тим, що навчаєтесь у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна?”, особи

Переважна більшість (53) студентів відчувають гордість за своє навчання в Каразінському університеті. Це свідчить про високий рівень довіри до закладу, який виступає важливим мотиваційним чинником, що стимулює студентів продовжувати навчання навіть у складних умовах. Наявність лише кількох студентів із нейтральною чи негативною думкою підкреслює загальну позитивну атмосферу та роль університету як символу стійкості (рис. 3.1).

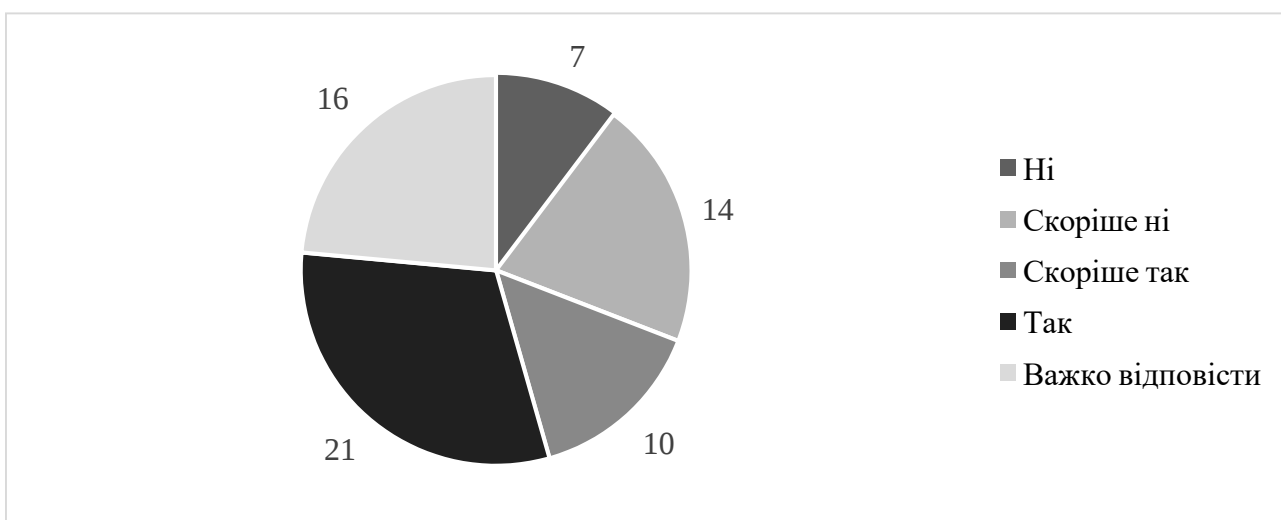

Рис. 3.2. Розподіл відповідей на питання “Чи плануєте Ви залишатися в Україні після завершення навчання?”, особи

Відповіді студентів демонструють неоднозначність планів: значна частина прагне залишитися в Україні, однак частина вагається або планує виїзд. Це свідчить про вплив сучасних викликів, таких як війна та економічна нестабільність, які стають значними демотиваційними чинниками, що ускладнюють формування чітких орієнтирів та довгострокових планів щодо майбутнього (рис. 3.2).

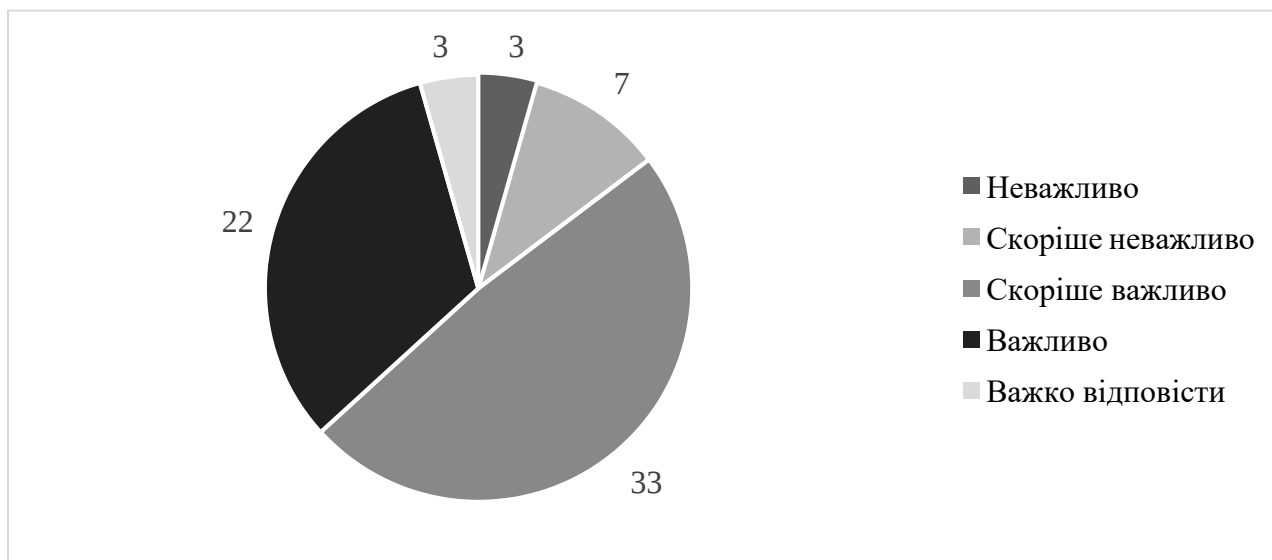

Рис. 3.3. Розподіл відповідей на питання “Наскільки важливо для Вас бути частиною Каразінської спільноти?”, особи

Для більшості студентів (55) участь у спільноті університету має велике значення. Це підкреслює роль корпоративної культури, яка об’єднує студентів і викладачів навіть за складних умов. Висока важливість спільноти сприяє збереженню мотивації та почуття причетності (рис. 3.3).

На питання “Що для Вас означає Каразінський університет?” студенти описують університет як місце особистісного й професійного зростання, а також символ національної стійкості. Університет асоціюється з якісною освітою, спільнотою однодумців та можливостями для розвитку. Ці відповіді свідчать про високий емоційний зв’язок студентів із закладом.

Рис. 3.4. Розподіл відповідей на питання “Які аспекти навчання у Каразівському університеті Вам подобаються найбільше?”, особи

Студентів мотивують до навчання, у першу чергу, освітні програми (52), атмосфера університету (45), на 3-4 позиціях – якість викладання (43) та кваліфікація викладачів (39). Це свідчить про позитивний імідж як мотиваційний чинник (рис. 3.4).

Рис. 3.5. Розподіл відповідей на питання “Що Вам не подобається в навчанні у Каразівському університеті?”, особи

Серед демотиваційних чинників 17 студентів назвали високу вартість навчання, 12 – якість викладання, 10 – рейтингову систему оцінювання (рис. 3.5).

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна залишається для студентів важливим центром особистісного та професійного зростання, символом академічної стійкості та гордості. Більшість респондентів високо оцінюють освітні можливості, атмосферу та викладацький склад університету. Незважаючи на труднощі, пов'язані з війною, студенти виявляють сильний емоційний зв'язок із університетом і цінують свою приналежність до Каразінської спільноти. Водночас деякі виклики, як-от фінансові труднощі та окремі аспекти організації навчального процесу, потребують уваги для посилення позитивного іміджу закладу.

Рис. 3.6. Розподіл відповідей на питання “Що/хто найбільше мотивує Вас до навчання?”, особи

Основними чинниками, які відображають внутрішню мотивацію студентів, є їхні особисті цілі та амбіції, що стали найбільш поширеними серед відповідей респондентів (57). Також до внутрішніх мотиваторів можна віднести цікавість до обраної спеціальності (42), прагнення отримати престижну роботу (34) та гордість за диплом Каразінського університету (33). Важливість цих категорій підкреслює, що внутрішня мотивація студентів ґрунтується на

особистісному прагненні до самореалізації, професійного розвитку та відповідності власним цінностям (рис. 3.6).

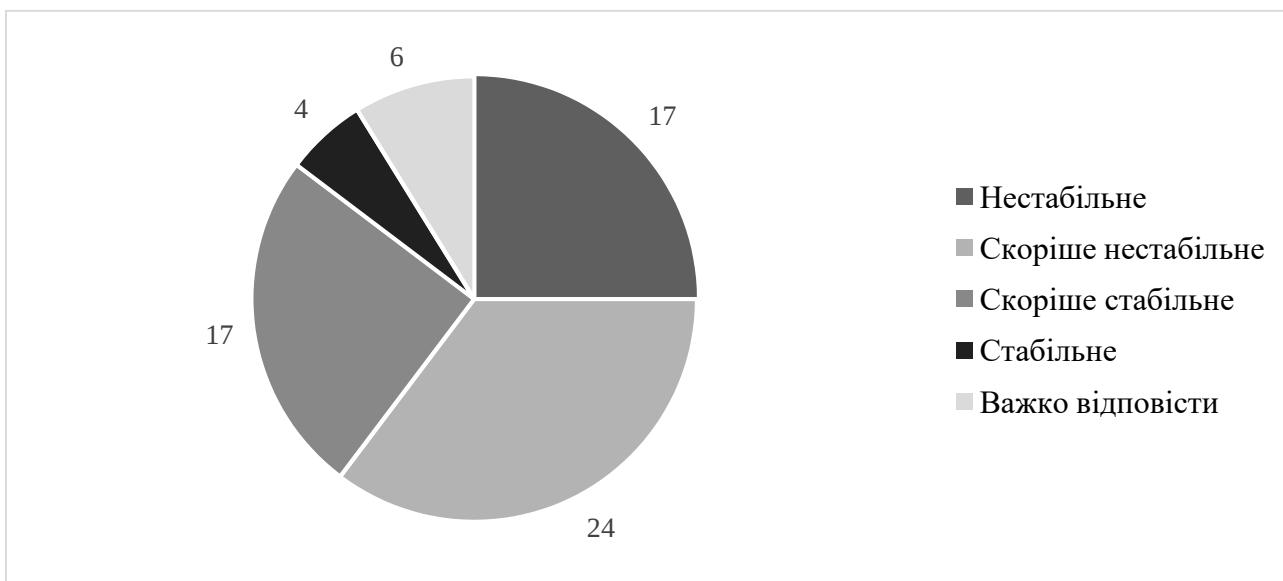

Рис. 3.7. Розподіл відповідей на питання “Наскільки стабільним Ви відчуваєте своє життя в умовах війни?”, особи

Переважна більшість респондентів (41) відчувають своє життя як скоріше нестабільне або нестабільне, що є демотиваційним чинником. Лише небагато студентів зазначили, що їхнє життя є стабільним. Така оцінка демонструє вплив війни на психологічний стан студентів, що потенційно впливає на їхню навчальну мотивацію (рис. 3.7).

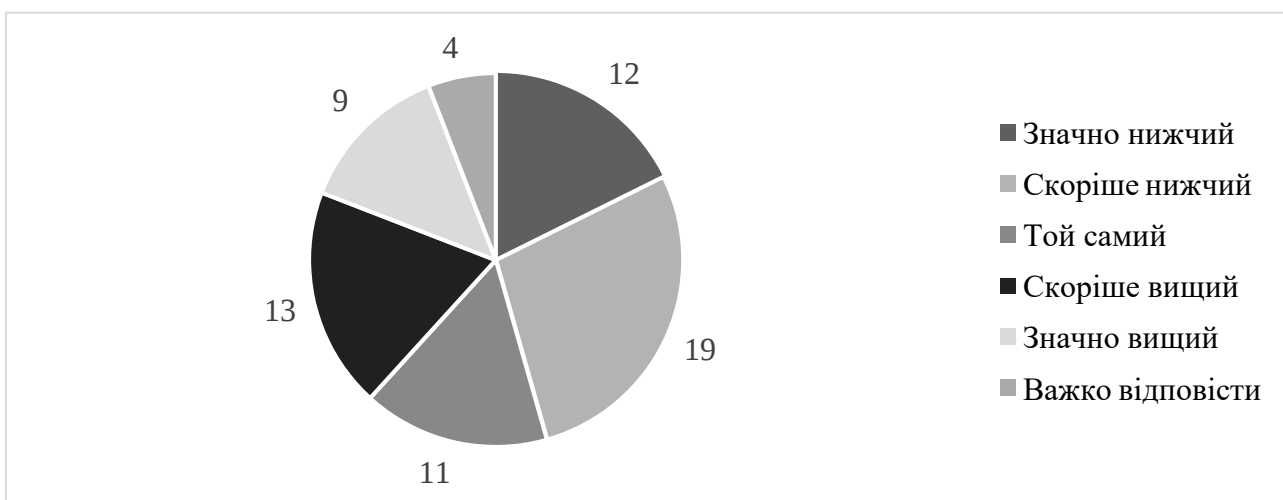

Рис. 3.8. Розподіл відповідей на питання “Як Ви оцінюєте свій рівень мотивації до навчання зараз у порівнянні з довоєнним часом?”, особи

Більшість респондентів (31) зазначили, що їхня мотивація скоріше нижча або значно нижча у порівнянні з довоєнним часом. Водночас частина студентів (24) зазначила, що їхня мотивація залишилася на тому ж рівні або навіть зросла. У 9 студентів рівень мотивації підвищився. Це може свідчити про різницю в адаптації студентів до умов війни, а також про роль університету в підтримці мотивації (рис. 3.8).

Рис. 3.9. Розподіл відповідей на питання “Які фактори для Вас найбільш важливі для того, щоб продовжувати навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна в умовах війни?”, особи

Серед ключових факторів студенти виділили якість викладання (48) навіть в умовах війни, можливість дистанційного навчання (42) та гнучкість навчального процесу (37). Також важливими є збереження престижу диплома (34), підтримка університетом студентів у складних умовах (27) та забезпечення безпеки під час навчання (27). Ці результати підкреслюють важливість адаптивності університету до нових викликів (рис. 3.9).

Навчальна мотивація студентів Каразінського університету в умовах війни значною мірою залежить від їхніх особистих амбіцій, підтримки з боку родини, викладачів та університету загалом. Університету вдалося зберегти якість викладання та забезпечити дистанційний формат, що є ключовими факторами

для продовження навчання. Водночас відчуття нестабільності життя та зниження мотивації порівняно з довоєнним часом свідчать про необхідність додаткових заходів для підтримки студентів у складних умовах.

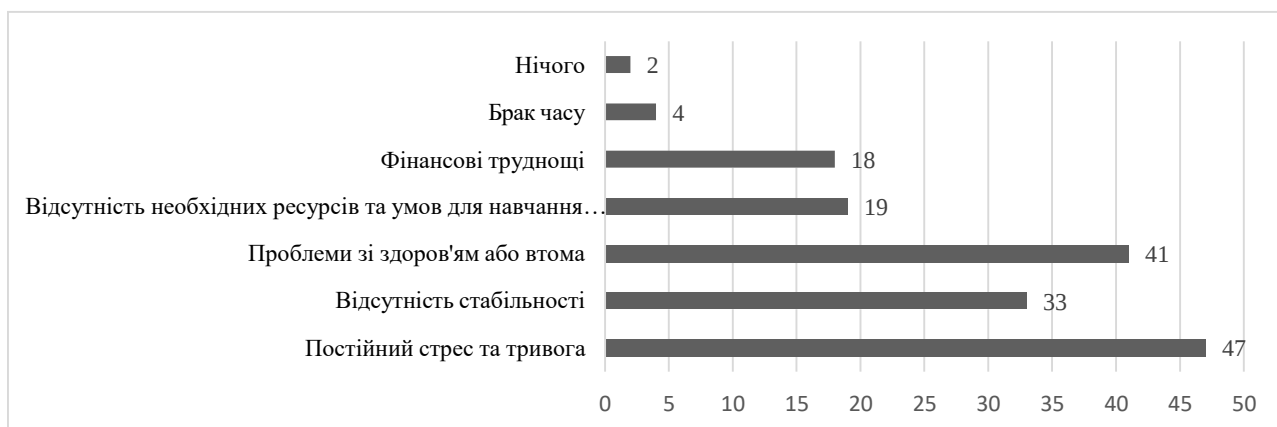

Рис. 3.10. Розподіл відповідей на питання “Що найчастіше заважає Вам залишатися мотивованим (-ою)?”, особи

Основними причинами зниження мотивації є стрес і тривога (47), проблеми зі здоров'ям або втома (41) та відсутність стабільності (33). Значна частина студентів також зазначила відсутність необхідних ресурсів для навчання, як-от технічні можливості чи доступ до інтернету. Це підкреслює, наскільки важливими є емоційна та матеріальна підтримка для студентів (рис. 3.10).

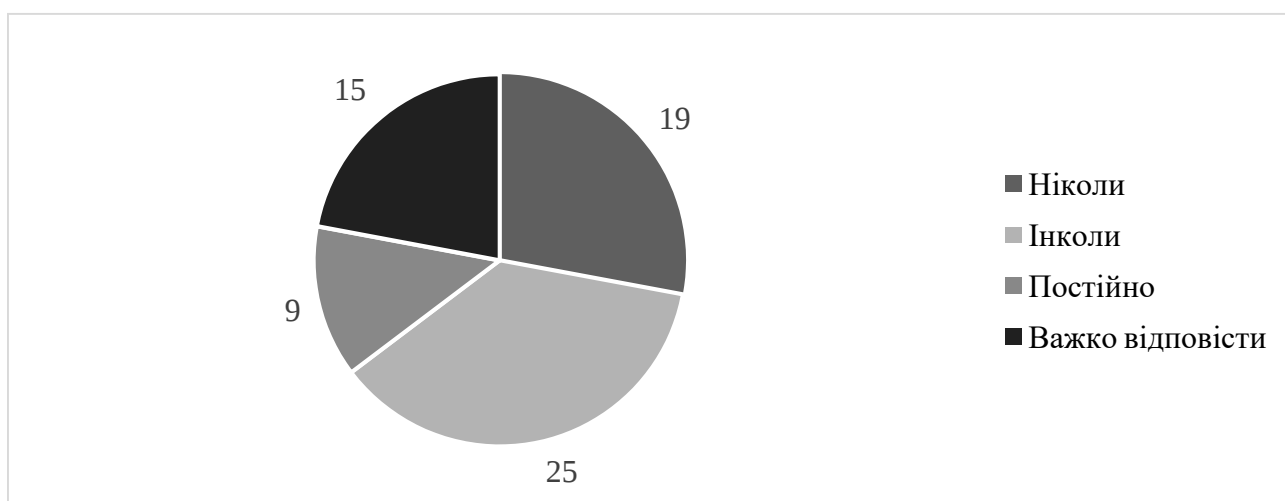

Рис. 3.11. Розподіл відповідей на питання “Чи відчуваєте Ви тривогу чи страх через навчання у прифронтовій зоні?”, особи

Респонденти здебільшого вказали, що тривога виникає інколи (25 осіб), тоді як 19 студентів відповіли, що ніколи не відчували страху. Водночас 9 студентів постійно стикаються з тривожністю. Це свідчить про різний рівень адаптації до стресових умов (рис. 3.11).

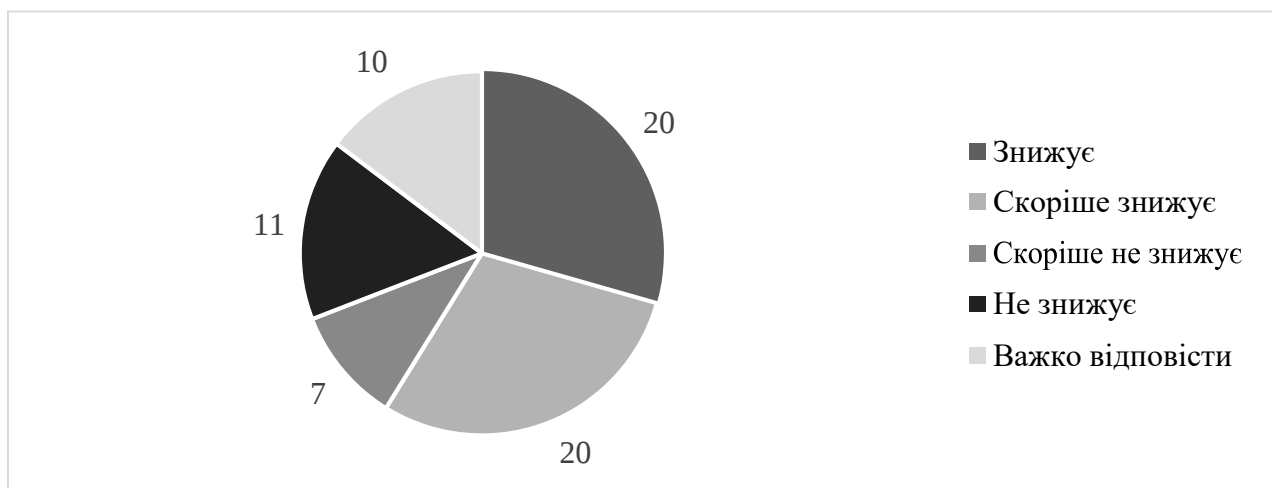

Рис. 3.12. Розподіл відповідей на питання “ Як впливає на Вашу навчальну активність або успішність обстріли та інші небезпеки під час навчання?”, особи

Обстріли та небезпеки суттєво впливають на активність студентів: 40 осіб відзначили, що їхня успішність скоріше знижується або значно знижується. Лише 18 осіб відповіли, що ці фактори не впливають на їхнє навчання. Це свідчить про важливість забезпечення безпеки для підтримки мотивації (рис. 3.12).

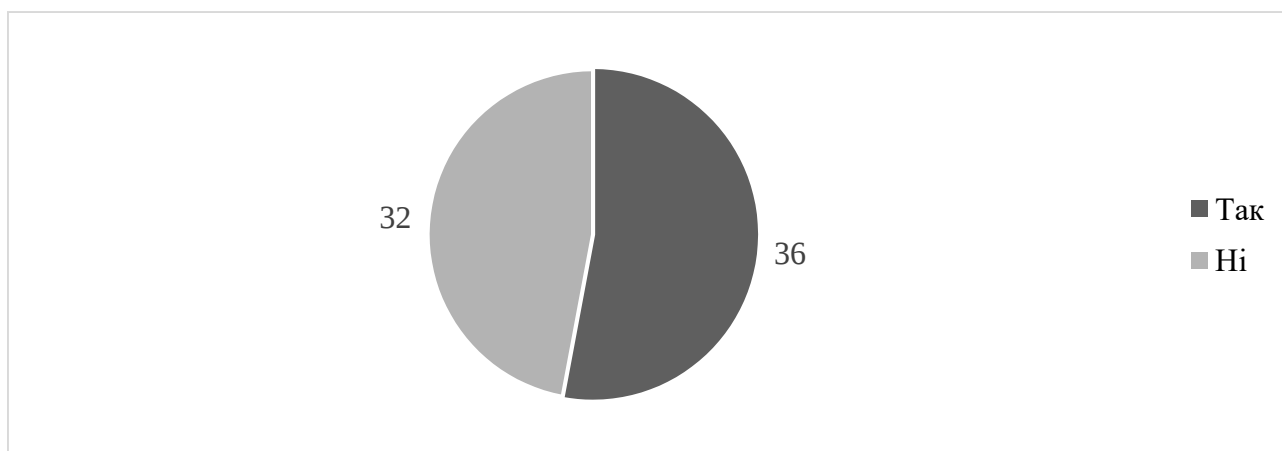

Рис. 3.13. Розподіл відповідей на питання “ Чи поєднуєте Ви навчання з роботою?”, особи

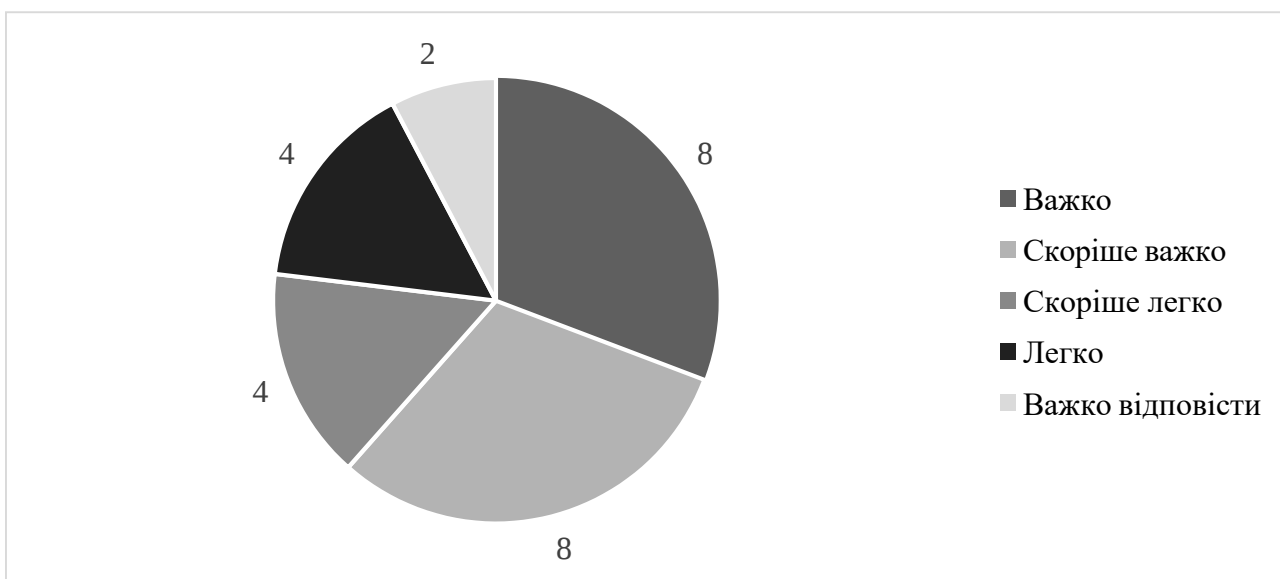

Рис. 3.14. Розподіл відповідей на питання “Наскільки важко Вам поєднувати навчання та роботу?”, особи

Більшість студентів не поєднують навчання з роботою (44 особи). Серед тих, хто працює (24 особи), основними труднощами є високе навантаження (16 осіб вказали, що це важко чи скоріше важко) (рис. 3.13, 3.14).

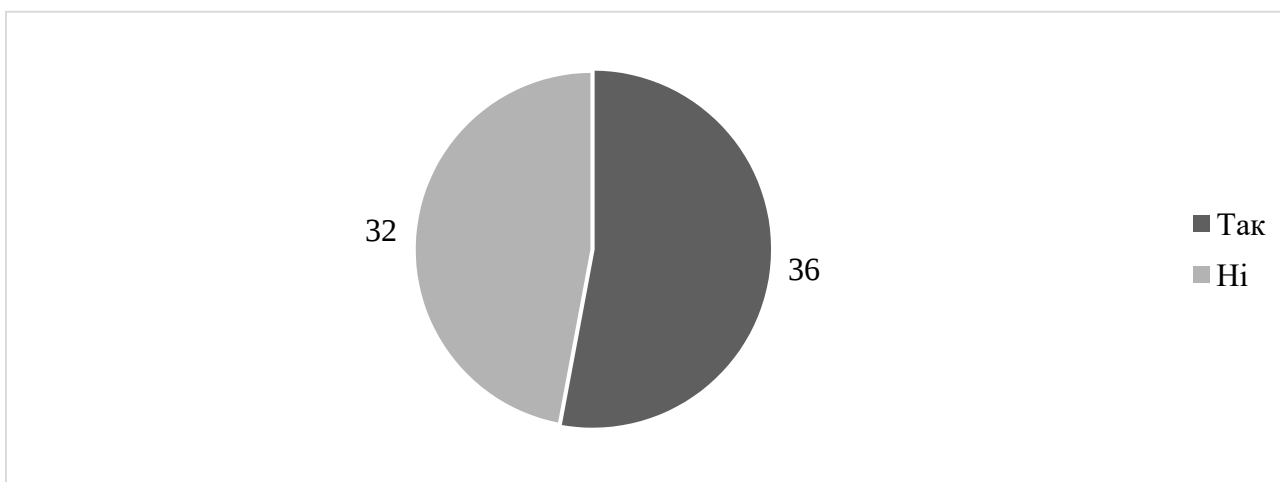

Рис. 3.15. Розподіл відповідей на питання “Чи є у Вас фінансові труднощі?”, особи

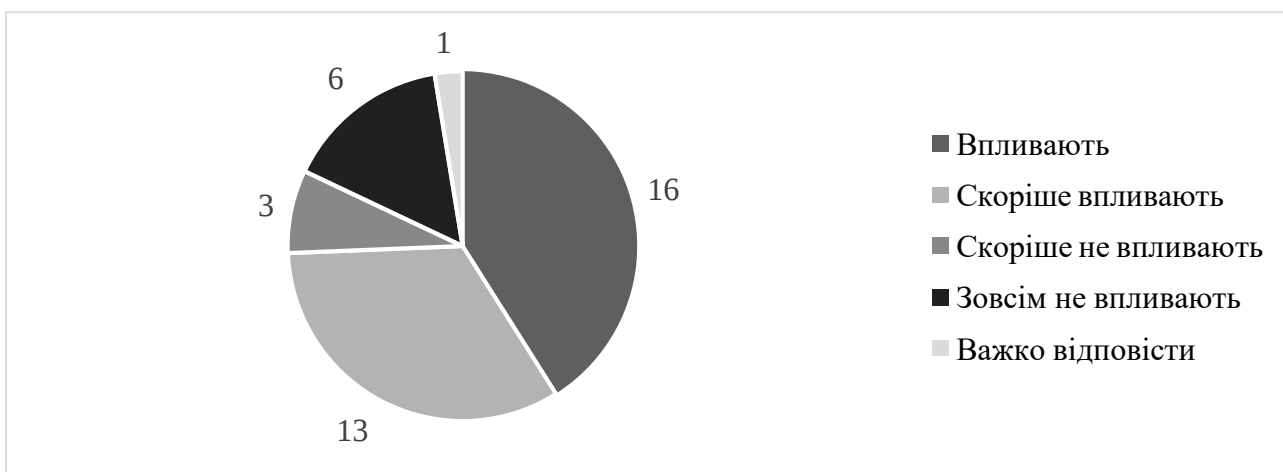

Рис. 3.16. Розподіл відповідей на питання “Чи впливають Ваші фінансові труднощі на бажання навчатися?”, особи

36 студентів зазначили, що стикаються з фінансовими труднощами. Серед них 29 осіб відповіли, що ці труднощі впливають або скоріше впливають на їхнє бажання навчатися. Це свідчить про необхідність додаткової підтримки студентів з боку університету (рис. 3.15, 3.16).

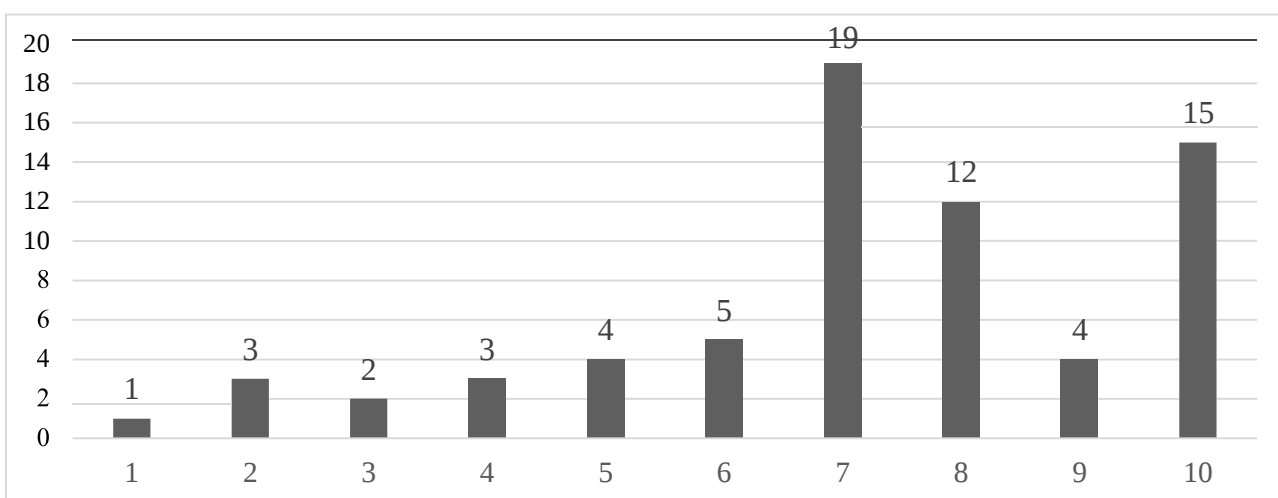

Рис. 3.17. Розподіл відповідей на питання “Чи вважаєте Ви, що диплом Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна сприятиме у майбутньому працевлаштуванні? ”, особи

Більшість респондентів позитивно оцінюють перспективи з дипломом університету. Відповіді зосереджені навколо високих балів впевненості в користі

диплома для майбутнього працевлаштування, що свідчить про довіру до репутації закладу (рис. 3.17).

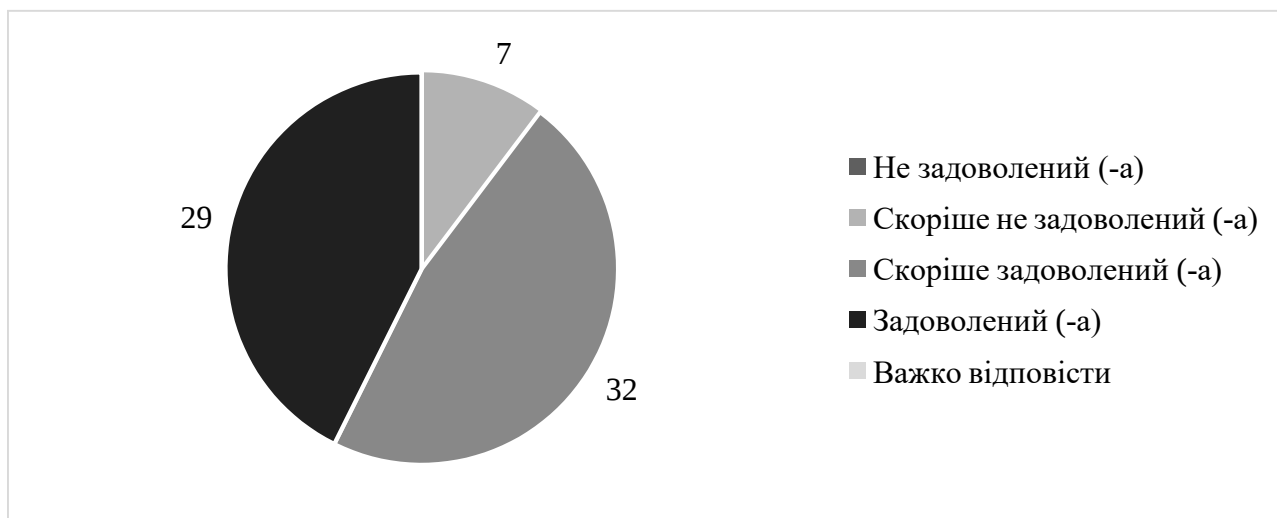

Рис. 3.18. Розподіл відповідей на питання “Чи задоволені Ви рівнем викладання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна?”, особи

Переважна більшість респондентів задоволені рівнем викладання: 61 особа зазначила, що вони задоволені або скоріше задоволені. Лише 7 студентів висловили незадоволення (рис. 3.18).

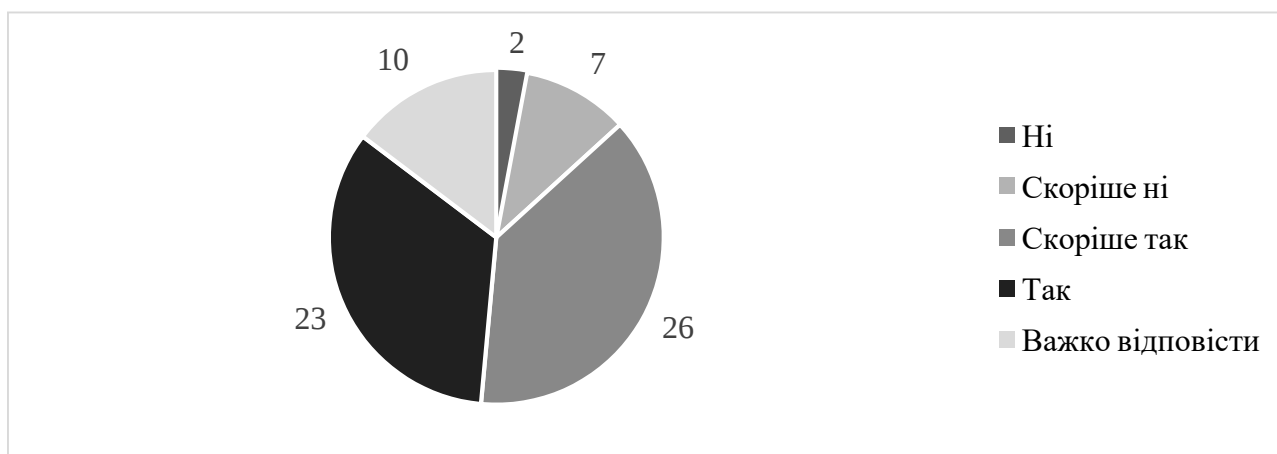

Рис. 3.19. Розподіл відповідей на питання “Чи відчуваєте Ви достатню підтримку від університету в умовах війни?”, особи

49 студентів вважають, що отримують достатню підтримку від університету, тоді як лише 9 осіб висловили сумніви або незадоволення. Це вказує на загальний позитивний вплив університетських ініціатив (рис. 3.19).

Рис. 3.20. Розподіл відповідей на питання “Чи відомо Вам, які можливості надає університет щодо працевлаштування студентів?”, особи

Майже половина студентів (32 особи) не знає про можливості працевлаштування, що надає університет. Водночас 27 осіб частково обізнані, але не знайомі з усіма варіантами. Це свідчить про необхідність активнішого інформування Центру розвитку кар’єри про їх діяльність (рис. 3.20).

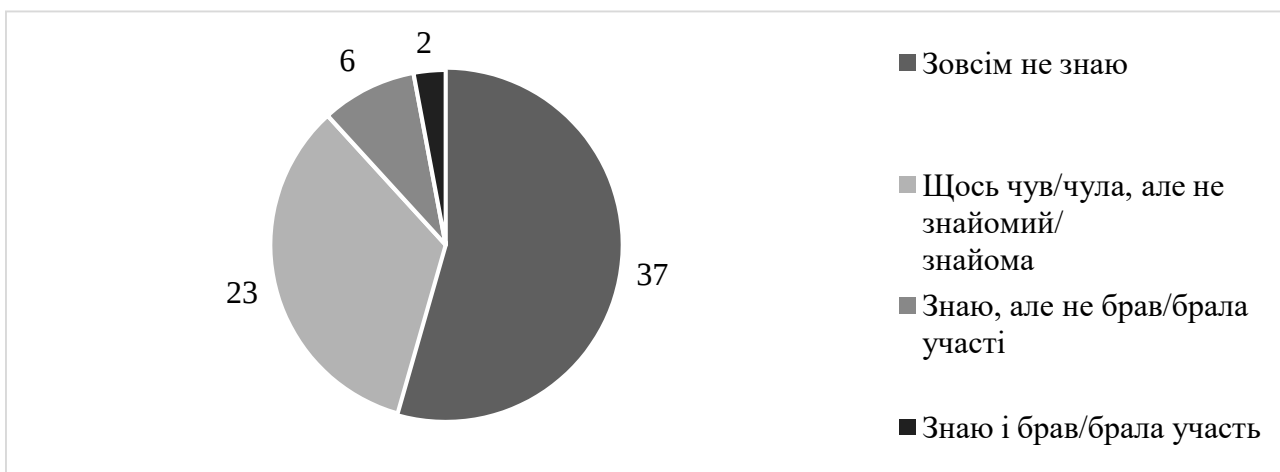

Рис. 3.21. Розподіл відповідей на питання “Чи знаєте Ви про Центр розвитку кар’єри Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та його заходи?”, особи

Більшість респондентів (37 осіб) не знайома з роботою Центру розвитку кар’єри. Діяльність Центру розвитку кар’єри могла би підвищити рівень навчальної мотивації (рис. 3.21).

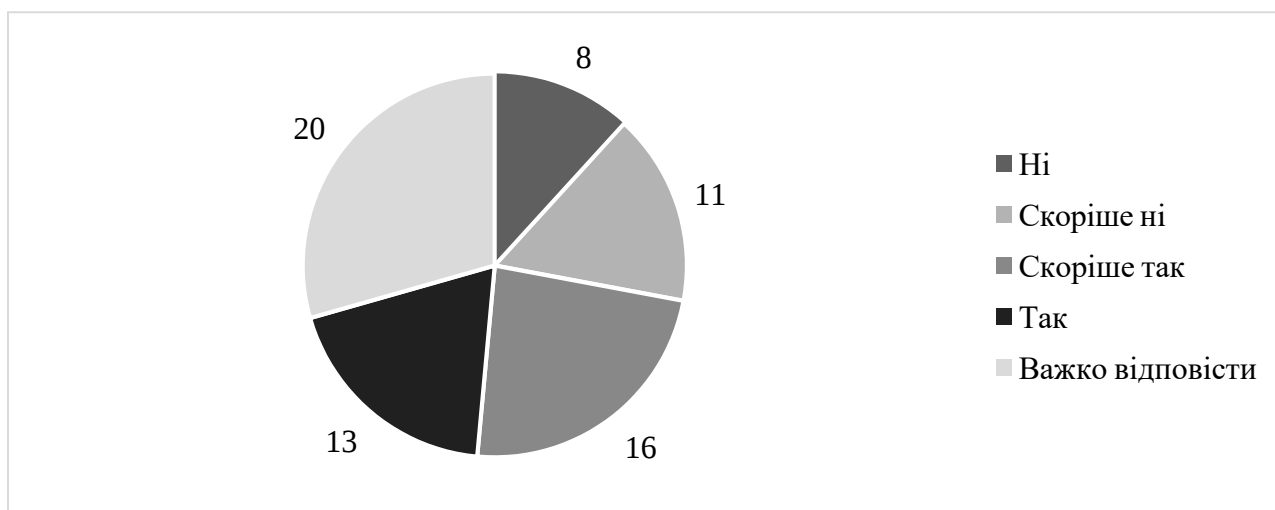

Рис. 3.22. Розподіл відповідей на питання “Чи плануєте Ви вступати на магістратуру соціологічного факультету Каразінського університету?”, особи

Майже половина (29) студентів схиляються до вступу в магістратуру або точно планують вступ, що свідчить про високий рівень навчальної мотивації. 19 студентів мають низьку мотивацію – вагаються чи не планують продовжувати навчання. Це свідчить про необхідність розроблення стратегій мотивації студентів до продовження освіти (рис. 3.22).

Аналіз дослідження показав, що в умовах війни на мотивацію студентів значною мірою впливають внутрішні чинники, такі як особисті цілі, інтерес до спеціальності та прагнення до самореалізації. Студенти 1-го курсу більше фокусуються на адаптації до нового середовища та намаганні знайти власний напрямок у навчанні, тоді як студенти 4-го курсу акцентують увагу на завершенні освітньої програми, професійному розвитку та підготовці до працевлаштування. Водночас зовнішні чинники, такі як соціальна підтримка, стипендії та можливості академічної мобільності, також сприяють збереженню мотивації, хоча вони мають більше значення для студентів старших курсів.

Демотивуючими чинниками виступають безпекові ризики, економічна нестабільність та низький рівень соціальної взаємодії через перехід на дистанційне навчання. Студенти обох курсів зазначають, що відсутність безпосередньої взаємодії з викладачами та одногрупниками знижує рівень

залученості до навчального процесу. Крім того, недостатнє інформування про додаткові можливості, такі як Центр розвитку кар'єри, також впливає на зниження мотивації, особливо серед студентів 4-го курсу, які знаходяться на порозі вибору професійного шляху.

На основі результатів дослідження рекомендовано налагодити кращу комунікацію з Центром розвитку кар'єри, проводячи регулярні зустрічі з його представниками. Для студентів 1-го курсу пропонується організовувати такі зустрічі раз на рік, щоб знайомити їх із перспективами професійного розвитку. Для студентів 4-го курсу, враховуючи їхню підготовку до працевлаштування, доцільно проводити зустрічі двічі на рік — по одному разу на кожен семестр. Це сприятиме підвищенню інформованості та мотивації студентів, а також зміцнить зв'язок між освітнім процесом і реальними кар'єрними можливостями.

Висновки щодо гіпотез дослідження:

1. Проведене опитування підтвердило гіпотезу, що студенти, які вважають Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна символом незламності, мають вищу мотивацію до навчання, у порівнянні зі студентами, які сприймають прифронтове розташування університету як чинник небезпеки. Більшість респондентів, які висловили гордість за приналежність до Каразінського університету та сприймають його як символ стійкості, продемонстрували вищий рівень мотивації. Це свідчить про суттєвий вплив емоційного зв'язку з університетом на навчальну активність.

2. Була підтверджена гіпотеза, що студенти, які навчаються на контрактній формі, мають фінансові проблеми, що негативно впливає на їхнє залучення до навчального процесу. Більшість студентів контрактної форми навчання вказали на наявність фінансових труднощів, які впливають на їхню здатність зосередитися на навчанні. Додатковий фінансовий тягар, особливо в умовах війни, знижує мотивацію та створює додаткові стресові фактори, що впливають на загальне залучення до освітнього процесу.

3. Гіпотеза щодо зниження рівня мотивації студентів-першокурсників (менш адаптованих до кризових умов, порівняно зі студентами 4-го курсу) до

навчання через регулярні обстріли та небезпеки для життя, підтвердилася частково. Обстріли та небезпеки дійсно знижують рівень мотивації студентів, що підтвердили більшість респондентів. Однак не вдалося встановити суттєву різницю між рівнями мотивації першокурсників і старшокурсників. Це може свідчити про те, що всі студенти, незалежно від курсу, стикаються з однаково сильним впливом зовнішніх кризових факторів.

3.3 Рекомендації для Центру розвитку кар'єри Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Підвищення ефективності роботи Центру розвитку кар'єри Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (далі – Центр) потребує комплексного підходу, який включає кілька стратегічних напрямів. Перш за все, необхідно розгорнути масштабну рекламну кампанію в рамках університету. Це може включати розробку інформаційних матеріалів, таких як плакати, банери та буклети, які розповідатимуть про основні функції Центру, його можливості та порядок звернення. Ці матеріали доцільно розмістити по університету, біля адміністрацій факультетів та інших загальнодоступних місцях, а також на соціальних сторінках університету/факультетів. Додатково слід організувати інтерактивні презентаційні заходи для студентів першого і старших курсів, де співробітники Центру роз'яснюватимуть його діяльність. Особливу увагу слід приділити діджиталізації, створивши сучасну сторінку Центру на офіційному сайті університету з актуальною інформацією про вакансії, заходи та корисні поради, а також посилити комунікацію через соціальні мережі.

Для заохочення студентів до активної співпраці з Центром варто запровадити програму «Амбасадори Центру кар'єри», в рамках якої студенти допомагатимуть поширювати інформацію серед своїх одногрупників. Важливим елементом є організація щорічних подій, таких як «Дні кар'єри» або «Тиждень кар'єрних можливостей», де студенти матимуть змогу безпосередньо

спілкуватися з роботодавцями, відвідувати майстер-класи та отримувати цінні практичні поради щодо працевлаштування.

Розширення функціоналу Центру передбачає регулярне проведення тренінгів і майстер-класів з таких тем, як підготовка резюме, проходження співбесід, робота з професійними платформами на кшталт LinkedIn. Крім того, необхідно запровадити регулярні індивідуальні консультації, на яких студенти зможуть отримати поради щодо кар'єрного планування або професійного розвитку. Залучення успішних випускників до менторських програм також стане ефективним інструментом підтримки студентів, які прагнуть побудувати кар'єру у певній галузі.

Особливу увагу слід приділити студентам старших курсів, зокрема четвертокурсникам, які стоять перед вибором працевлаштування. Для них варто організовувати щонайменше дві зустрічі на рік зі співробітниками Центру, де обговорюватимуться можливості кар'єрного розвитку, стажувань або продовження навчання. Також доцільно розробити спеціальні програми підтримки випускників, спрямовані на полегшення їхнього переходу від навчання до роботи.

Запровадження цих заходів дозволить значно покращити обізнаність студентів про діяльність Центру розвитку кар'єри, розширити їхні можливості для професійного зростання та забезпечити їхню активну участь у кар'єрних подіях, що сприятиме формуванню успішних фахівців і зміцненню позитивного іміджу університету.

Висновки до розділу 3

В умовах воєнного стану мотивація студентів соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна значною мірою залежить від поєднання внутрішніх та зовнішніх чинників. Внутрішніми мотиваторами є відчуття приналежності до університету як символу стійкості, прагнення до академічних досягнень і професійного зростання. Для першокурсників важливою є соціальна підтримка й адаптація до нових умов, тоді як студенти 4-го курсу фокусуються на перспективах кар'єрного розвитку. Серед зовнішніх факторів визначальними є стабільність фінансової підтримки, доступ до інформації про можливості працевлаштування, а також організація освітнього процесу в безпечному середовищі.

Основними демотиваційними чинниками залишаються безпекові ризики, емоційне виснаження, а також недостатня обізнаність про діяльність Центру розвитку кар'єри. Для вирішення цих проблем запропоновано активізувати інформування студентів про можливості Центру через рекламні кампанії, інтерактивні заходи та покращення діджиталізації. Крім того, важливо проводити регулярні зустрічі з випускниками та запроваджувати програми менторства, що сприятимуть їхньому професійному орієнтуванню. Реалізація цих рекомендацій підвищить рівень залучення студентів до освітнього процесу, допоможе зберегти академічну мотивацію та забезпечить підґрунтя для їхньої успішної професійної реалізації навіть у кризових умовах.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній дипломній роботі на тему «Формування мотивації студентів до навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна в умовах війни» було з'ясовано проблеми та особливості формування мотивації студентів до навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна в умовах війни, а також розроблені рекомендації навчальному відділу та Центру розвитку кар'єри університету щодо удосконалення мотиваційних стратегій в освітньому процесі для підвищення навчальних досягнень студентів та планування їхньої професійної кар'єри. Результати роботи демонструють багатогранність цього питання та підтверджують необхідність адаптації освітніх стратегій до нових реалій.

1. Аналіз теоретичних підходів до визначення мотивації дозволяє глибше зрозуміти її багатогранну природу та механізми впливу на навчальну діяльність студентів. Ієрархія потреб Абрахама Маслоу підкреслює значущість базових потреб у формуванні мотивації, що є особливо актуальним у кризових умовах, коли фізична та соціальна безпека студентів може бути порушена. Теорія самодетермінації Річарда М. Райана та Едварда Л. Деці акцентує увагу на базових психологічних потребах у автономії, компетентності та соціальній підтримці, що забезпечує довгострокову стійкість мотивації. Теорія досягнення цілей Керол Двек і Джона Качіуппо демонструє, як чітке визначення цілей та установка на зростання сприяють збереженню інтересу до навчання навіть за умов невизначеності.

2. Здійснення соціологічного аналізу мотивації до навчання студентів ЗВО засвідчило, що мотивація не є лише внутрішнім явищем, але й результатом взаємодії з соціальними структурами, культурними та освітніми нормами, що формуються в навчальному середовищі. Студенти, через соціалізацію в університетах, інтерналізують соціальні очікування та культурні цінності, що сприяють формуванню їх мотиваційних орієнтацій. Різноманітні соціальні,

економічні та політичні фактори створюють контекст для розвитку мотивації, а освітні інститути виступають як основні агенти соціалізації.

3. Визначення структури мотивації студентів до навчання демонструє, що мотивація є багатокомпонентним процесом, який формується через взаємодію когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів. Внутрішні чинники, такі як інтереси, цінності та рівень самооцінки, забезпечують базову спрямованість мотивації, тоді як зовнішні чинники, включно з соціальною підтримкою та освітнім середовищем, створюють умови для її підтримки. Ситуаційні чинники, зокрема формат навчання чи кризові обставини, впливають на рівень залучення студентів до навчального процесу. Комплексне врахування цих елементів дозволяє університетам розробляти ефективні освітні стратегії, які сприяють стійкій мотивації, академічній успішності та особистісному зростанню студентів, навіть за умов викликів сучасності.

4. В умовах воєнного стану освітній процес в Україні зазнав значних змін, спрямованих на забезпечення безпеки студентів і збереження безперервності навчання. Впровадження дистанційних та змішаних форм навчання, використання цифрових платформ і адаптація навчальних матеріалів дозволили університетам підтримувати освітню діяльність навіть за складних умов. Гнучкі методи викладання та оцінювання, орієнтовані на потреби студентів, стали ключовим інструментом збереження їхньої мотивації до навчання. Попри психологічні виклики та обмеження соціальної взаємодії, університети, зокрема Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, демонструють здатність адаптувати освітній процес до нових реалій, сприяючи професійному та особистісному розвитку студентів.

5. Імідж Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна як осередка стійкості та академічної незламності став одним із ключових мотивуючих факторів для студентів, формуючи відчуття патріотизму, гордості та приналежності до спільноти. Водночас університет адаптував свої стратегії до кризових умов, акцентуючи увагу на забезпеченні безпеки, цифровізації освітнього процесу, підтримці студентів у складних обставинах та активізації

корпоративної культури. Ці заходи сприяють не лише збереженню мотивації студентів, але й формуванню нових стандартів освіти в умовах невизначеності.

6. Особливості формування мотиваційного механізму включають впровадження гнучких освітніх інструментів, таких як академічна мобільність, індивідуальні навчальні плани та система соціальних і академічних стипендій. Значну роль у підтримці мотивації відіграє регіональний коефіцієнт для вступу, що стимулює абітурієнтів залишатися в регіоні, а також програми переведення на бюджетну форму навчання для дітей загиблих захисників України, учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також їхніх дітей віком до 23 років. Ці інструменти спрямовані на забезпечення доступності освіти, фінансової стабільності студентів та розвитку їхніх професійних і соціальних навичок, що дозволяє університету не лише відповідати викликам часу, але й залишатися конкурентоспроможним в умовах війни.

7. Проведене дослідження «Чинники впливу на навчальну мотивацію студентів соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в умовах воєнного стану» дало змогу виявити, що навчальна мотивація студентів формується більшою мірою під впливом внутрішніх чинників. Внутрішня мотивація базується на інтересах до навчання, прагненні до самореалізації та гордості за приналежність до університету, особливо як символу стійкості в умовах війни. Зовнішні чинники такі, як фінансова підтримка, безпека освітнього середовища, психологічна та соціальна підтримка університету, мають другорядний вплив на навчальну активність студентів. Результати підтвердили три основні гіпотези: гордість за приналежність до Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна сприяє вищій мотивації; фінансові труднощі контрактників негативно впливають на їхнє залучення до навчання; обстріли та небезпеки життя знижують рівень мотивації студентів і першого, і четвертого курсів соціологічного факультету, незалежно від їхнього рівня адаптації. Ці дані демонструють, що підтримка студентів у складних умовах має базуватися на врахуванні як емоційних, так і матеріальних аспектів мотивації.

8. Розроблені рекомендації для Центру розвитку кар'єри Каразінського університету включають пропозиції щодо підвищення ефективності роботи Центру за рахунок інформаційної роботи, організації тренінгів та кар'єрних заходів. Ці кроки сприятимуть посиленню мотивації студентів, забезпеченню їхньої адаптації до нових умов та підготовці до професійного життя.

Дослідження підтвердило важливість інтегрованого підходу до формування навчальної мотивації студентів в умовах війни, значення Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна як центру підтримки та розвитку студентської молоді.

02.12.2024

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота «Формування мотивації студентів до навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна в умовах війни» присвячена з'ясуванню проблем та особливостей формування мотивації студентів до навчання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна в умовах війни, а також розробленню рекомендацій Центру розвитку кар'єри університету щодо удосконалення мотиваційних стратегій в освітньому процесі для підвищення навчальних досягнень студентів та планування їхньої професійної кар'єри.

Перший розділ присвячено дослідженню теоретичних основ дослідження мотивації студентів до навчання; здійснено соціологічний аналіз сутності, структури мотивації, чинників, що впливають на навчальну мотивацію студентів.

У другому розділі схарактеризовано освітній процес в Україні в умовах воєнного стану; з'ясовано вплив на формування навчальної мотивації студентів іміджу ХНУ імені В.Н. Каразіна як прифронтового університету; виявлено специфіку формування мотиваційного механізму у навчання студентів в умовах війни.

У третьому розділі представлено програму дослідження «Чинники впливу на навчальну мотивацію студентів соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в умовах воєнного стану»; результати дослідження щодо виявлення ключових мотиваційних та демотиваційних чинників, що впливають на навчальну діяльність студентів 1-го та 4-го курсів бакалавріату соціологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в умовах воєнного стану; запропоновано рекомендації для Центру розвитку кар'єри університету, спрямовані на вдосконалення освітнього процесу та формування мотиваційних стратегій.

Магістерська робота містить 98 сторінок, 22 рисунки та 1 додаток. Ключові слова: мотивація до навчання; студенти; заклади вищої освіти;

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; воєнний стан; війна; внутрішня та зовнішня мотивація.

ANNOTATION

The master's thesis “Forming motivation to study in students of V. N. Karazin Kharkiv National University under war conditions” is devoted to clarifying the problems and peculiarities of forming students' motivation to study at V. N. Karazin Kharkiv National University in the time of war, as well as developing recommendations for the University Career Development Center to improve motivational strategies in the educational process to improve students' academic achievements and plan their professional careers.

The first chapter is devoted to the study of the theoretical foundations of the study of students' motivation to learn; a sociological analysis of the essence, structure of motivation, and factors influencing students' learning motivation is carried out.

The second section characterizes the educational process in Ukraine under martial law; the influence of the image of V. N. Karazin Kharkiv National University as a frontline university on the formation of students' learning motivation is revealed; the specifics of the formation of a motivational mechanism in students' learning in war conditions are revealed.

The third chapter presents the research program “Factors of Influence on the Academic Motivation of Students of the Sociological Faculty of V. N. Karazin Kharkiv National University under Martial Law”; the results of the study on identifying key motivational and demotivational factors that affect the academic performance of 1st and 4th year undergraduate students of the Sociological Faculty of V. N. Karazin Kharkiv National University under martial law; recommendations for the Career Development Center.

The master's thesis contains 98 pages, 22 figures and 1 appendix.

Keywords: motivation to study; students; higher education institutions; V. N. Karazin Kharkiv National University; martial law; war; intrinsic and extrinsic motivation.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна мобільність. *Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*: офіційний веб-сайт. URL: <https://karazin.ua/mizhnarodna-diialnist/akademichna-mobilnist/> (дата звернення: 18.11.2024).
2. Ашиток Н., Галь Ю. Проблеми впровадження цифрових технологій в дистанційне навчання у вищій школі. *Молодь і ринок*. 2021. № 11 (197). С. 33–38.
3. Бакіров В.С. Привабливість університету: учора, сьогодні, завтра (роздуми метра). *Привабливість навчального закладу: складові та тренди* : матеріали XXI Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 10 лют. 2023 р. / Ін-т вищої освіти НАПН України, Харк. гуманітарний ун-т «Нар. укр. акад.» [та ін. ; редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. Харків: Вид-во НУА, 2023 (Інтелектуальний потенціал суспільства в умовах перманентних соціальних змін: шляхи збереження й розвитку). С. 5–8. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1682405> (дата звернення: 18.11.2024).
4. Бородай І. Ю. Вплив фінансово-економічних умов на мотивацію студентів до навчання в умовах реформування вищої освіти в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. №6. С. 44-47.
5. Василенко В. Ю. Сучасний стан дослідження процесу формування іміджу закладу вищої освіти: теоретичний аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2018. № 13. С. 20–27.
6. Васюк О. В. Мотивація навчальної діяльності студентів. Київ : Компрінт, 2018. 188 с.
7. Гилюн О. В. Освітні мотивації студентської молоді. *Грані : науково-теоретичний альманах*. 2012. № 1 (81). С. 102–104.
8. Державні гарантії учасникам освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Державна служба якості освіти України*. URL:

<https://sqe.gov.ua/derzhavni-garantii-uchasnikam-osvitn/> (дата звернення: 21.11.2024).

9. Дзюбко Л. Діагностика навчальної мотивації: зб. методик. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.

10. Занюк С. С. Психологічні закономірності керування мотивацією учіння студентської молоді : автореф. дис. кандидата психологічних наук. Київ, 2004. 20 с.

11. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.

12. Зміни до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2024 році. *Міністерство освіти і науки України* офіційний веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/news/zminy-do-poriadku-priyomu-na-navchannia-dlia-zdobuttia-vyshchoi-osvity-u-2024-rotsi> (дата звернення: 20.11.2024).

13. Ісаєва О.К., Шайнер Г.А., Розман І.Н. Кейс-технологія як інноваційний підхід викладання дисциплін у кризових умовах. *Молодь і ринок*. 2021. №11 (197). С.39–43.

14. Ісаченко В. Соціальна адаптація здобувачів вищої освіти до освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Humanitas*. 2024. № 3. С. 48–53. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.7> (дата звернення: 13.10.2024)

15. Климчук В. О., Горбунова В. В. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку : монографія. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 107 с.

16. Коваленко Н. П., Шерстюк О.Л., Поспелова Г.Д., Пономаренко С.В. Мотивація навчальної діяльності як запорука успішної професійної підготовки студента. *Сучасний підхід до викладання навчальних дисциплін в контексті підвищення якості вищої освіти*: матеріали 50-ї наук.-метод. конф. викладачів і аспірантів (26-27 лютого 2019 року, м. Полтава) Полтава: ПДАА. URL : <https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/68bf4ea8-776d-4a7b-a278-b3f01b03d154/content>

17. Коваленко Н. П., Боброва Н. О., Ганчо О. В., Зачепило С. В. Мотивація студентів як запорука успішного професійного розвитку. *Медична освіта*. 2020. № 3. С. 43–48.
18. Коваль І. І., Донченко В. В. Теорії мотивації студентів: проблеми та перспективи досліджень. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2018. №276. С. 94-102.
19. Коваль І. І. Потреба в самореалізації як один з компонентів мотивації навчальної діяльності студентів. *Молодий вчений*. 2017. №11. С. 223-226
20. Кочарян О. С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів. Харків: Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського. 2011. 40 с.
21. Кучеренко Н.А. Дистанційне навчання як виклик сучасної університетської освіти: філософсько-правовий вимір. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018. № 906. С. 34–40.
22. Меліхова І. О. Формування мотивації до творчої діяльності сучасного студентства. *Наука і освіта*. 2007. № (4-5). С. 108–111.
23. Михайличенко В. Є. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць*. 2011. Вип.17 (70). С. 320–327.
24. Нельга Т. Вища освіта як життєва цінність та умова професійної самореалізації. *Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України*. Київ, 2007. 257 с.
25. Нельга Т. Соціально-економічна адаптація студента та молодого спеціаліста в період формування ринкових відносин. *Вища освіта України: методологічні та соціально-виховні проблеми модернізації*. Київ-Запоріжжя, 2002. 159 с.
26. Павелків Р. В. Загальна психологія. Київ : Кондор, 2009. 181 с.
27. Пам'ятка для оформлення студентами університету соціальних стипендій. *Факультет геології, географії, рекреації і туризму ХНУ імені*

В.Н.Каразіна. URL: <https://geo.karazin.ua/students/styp/> (дата звернення: 21.11.2024).

28. Підготовка до нового навчального року 2024/2025 у закладах освіти. *Міністерство освіти і науки України:* офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua/news/pidhotovka-do-novoho-navchalnoho-roku-20242025-u-zakladakh-osvity> (дата звернення: 20.10.2024).

29. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів. *Проблеми трудової і професійної підготовки.* 2009. № 14. С. 111–115.

30. Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. *Первинна профспілкова організація студентів, аспірантів і докторантів.* URL: <http://profkom.ua/normativni-dokumenti/polozhennya-pro-organizatsiyu-osvitnogo-protsesu-harkivskomu-natsionalnomu-universiteti-imeni-v-n-karazina/> (дата звернення: 22.11.2024).

31. Правила призначення і виплати стипендій у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна. *Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.* URL: <https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/stependia.pdf> (дата звернення: 15.11.2024).

32. Про затвердження Порядку переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, які зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до 2021 року включно на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1224-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.11.2024).

33. Психологічні труднощі, мотивація та відновлення. Як викладати в умовах війни. *Vctr.Media.* URL: <https://vctr.media/ua/yak-vikladati-v-umovah-vijni-139460/> (дата звернення: 15.11.2024)

34. Реkun Г., Прус Ю. Діагностика навчальної мотивації студентів ВНЗ. *Актуальні проблеми економіки.* 2015. № 5(167). С. 386–394.

35. Романовський О., Грень Л., Михайличенко В. Формування спрямованості студентів на успішну професійну діяльність. Харків : НТУ “ХПІ”, 2009. 48 с.
36. Спітковська К. В. Підготовка закладу освіти до організації дистанційного навчання. *Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи: poradnik*. Київ: університет ім. Б. Грінченка, 2021. 420 с.
37. Староста В. І., Попадич О. О. Мотивація навчання студентів-першокурсників. *Ukrainian journal of educational studies and information technology*. 2019. № 7(2). С. 28–36. URL: <https://uesit.org.ua/index.php/itse/article/view/240> (дата звернення: 15.03.2024)
38. Стечкевич О.П. Особливості організації змішаного та дистанційного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2022. №1(199). С.101–106.
39. Тимченко Г.К., Літвінова А.Н., Акінін Л.П. Змішане навчання у Каразінському університеті – новий рівень освітнього процесу. *Actual Problems in the System of Education: General Secondary Education Institution – Pre-University Training – Higher Education Institution*. 2022. № 2. С. 789–797. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.16669> (дата звернення: 17.11.2024).
40. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. *Вступ.ОСВІТА.UA*. URL: <https://vstup.osvita.ua/r21/62/> (дата звернення: 21.11.2024).
41. Agustina E. T., Wahyudin A. Y., Pratiwi A. A. The students’ motivation and academic achievement at tertiary level: a correlational study. *Journal of Arts and Education*. 2021. Vol. 1, no. 1. DOI: <https://doi.org/10.33365/jae.v1i1.33> (date of access: 04.06.2024).
42. Ahmad Dar S., Sakthivel D. P. Maslow’s Hierarchy of Needs Is still Relevant in the 21st Century. *Journal of Learning and Educational Policy*. 2022. No. 25. P. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.55529/jlep25.1.9> (date of access: 10.04.2024).

43. Al-Said K. Influence of teacher on student motivation: Opportunities to increase motivational factors during mobile learning. *Educ Inf Technol* 28. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11720-w> (date of access: 21.12.2023).
44. Bimaruci Hazrati Havidz H., Mujakiah N. The Effect of Learning Environment on Student Motivation and Student Achievement (Literature Review Study). *International Journal of Psycology and Health Science*. 2023. Vol. 1, no. 1. P. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.38035/ijphs.v1i1.86> (date of access: 16.01.2024).
45. Boström L., Bostedt G. What about Study Motivation? Students' and Teachers' Perspectives on What Affects Study Motivation. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2020. Vol. 19, no. 8. P. 40–59. DOI: <https://doi.org/10.26803/ijlter.19.8.3> (date of access: 30.07.2024).
46. Enhancing Student Motivation and Engagement through a Gamified Learning Environment / C. J. Hellin et al. *Sustainability*. 2023. Vol. 15, no. 19. P. 14-19. DOI: <https://doi.org/10.3390/su151914119> (date of access: 30.04.2024).
47. Ferge K. Rechberg, I.D.W. Self-determination theory and its predictors for sharing knowledge: a critical review. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*. Vol. 54, no. 5. P. 1170-1184. DOI: <https://doi.org/10.1108/VJIKMS-01-2022-0030> (date of access: 24.09.2024).
48. Formative assessment as practice: the role of students' motivation / M. Leenknecht et al. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2020. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1080/02602938.2020.1765228> (date of access: 28.02.2024).
49. Fortus D., Touitou I. Changes to students' motivation to learn science. *Discip Interdiscip Sci Educ Res*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1186/s43031-020-00029-0> (date of access: 25.01.2024).
50. Hariri H. Motivation and Learning Strategies: Student Motivation Affects Student Learning Strategies. *European Journal of Educational Research*. 2021. Vol. 10, no. 1. P. 39–49. DOI: <https://doi.org/10.12973/eu-jer.10.1.39> (date of access: 05.02.2024).
51. How Students' Motivation and Learning Experience Affect Their Service-Learning Outcomes: A Structural Equation Modeling Analysis / K. W. K. Lo et al.

- Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.825902> (date of access: 23.09.2024).
52. Kong Y. The Role of Experiential Learning on Students' Motivation and Classroom Engagement. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol. 12. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.771272> (date of access: 08.05.2024).
53. Legault L. Self-Determination Theory. In: Zeigler-Hill, V., Shackelford, T.K. (eds) *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Springer, Cham. 2020. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-24612-3_1162 (date of access: 18.12.2023).
54. Motevalli S., Perveen A., Tresa Anak Michael M. Motivating Students to Learn: An Overview of Literature in Educational Psychology. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*. 2020. Vol. 9, no. 3. DOI: <https://doi.org/10.6007/ijarped/v9-i3/7779> (date of access: 09.08.2024).
55. Motivational Mindsets and Reasons for Studying: Development and Validation of a Classification Tool / J. Hudig et al. *Frontiers in Psychology*. 2020. Vol. 11. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.535801> (date of access: 07.11.2023).
56. Mustofa A. Z. Hierarchy of Human Needs: A Humanistic Psychology Approach of Abraham Maslow. *Kawanua International Journal of Multicultural Studies*. 2022. Vol. 3, no. 2. P. 30–35. URL: <https://doi.org/10.30984/kijms.v3i2.282> (date of access: 10.10.2024).
57. Navy S.L. Theory of Human Motivation–Abraham Maslow. In: Akpan, B., Kennedy, T.J. (eds) *Science Education in Theory and Practice*. Springer Texts in Education. Springer, Cham. 2020. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-43620-9_2 (date of access: 10.11.2023).
58. Pathways to Student Motivation: A Meta-Analysis of Antecedents of Autonomous and Controlled Motivations / J. S. Bureau et al. *Review of Educational Research*. 2021. P. 168-192. URL: <https://doi.org/10.3102/00346543211042426> (date of access: 07.11.2024).

59. Ryan R.M., Deci E.L. Self-Determination Theory. In: Maggino, F. (eds) Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. Springer, Cham. 2023. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17299-1_2630 (date of access: 12.08.2024).
60. Ryan R. M., Donald J. N., Bradshaw E. L. Mindfulness and Motivation: A Process View Using Self-Determination Theory. *Current Directions in Psychological Science*. 2021. Vol. 30, no. 4. P. 300–306. URL: <https://doi.org/10.1177/09637214211009511> (date of access: 27.11.2023).
61. Student motivation to learn: is self-belief the key to transition and first year performance in an undergraduate? / S. Edgar et al. *BMC Medical Education*. 2019. Vol. 19, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12909-019-1539-5> (date of access: 03.06.2024).
62. Uusberg A., Suri G., Dweck C., Gross J.J. Motivation: A Valuation Systems Perspective. In: Neta, M., Haas, I.J. (eds) Emotion in the Mind and Body. Nebraska Symposium on Motivation. 2019. Vol 66. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-27473-3_6 (date of access: 30.08.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**Анкета “Чинники впливу на навчальну мотивація студентів
соціологічного факультету Харківського національного університету імені
В. Н. Каразіна в умовах воєнного стану”**

1. Скільки Вам повних років?

2. Вкажіть, будь ласка, Вашу стать

- ☐ Жіноча
- ☐ Чоловіча
- ☐ Інше

3. Курс, на якому навчаєтесь

- ☐ Бакалавріат, 1 курс
- ☐ Бакалавріат, 4 курс

4. Ваша форма навчання

- ☐ Денна
- ☐ Заочна

5. Форма фінансування

- ☐ За рахунок державного замовлення (бюджет)
- ☐ За рахунок фізичних та/або юридичних осіб (контракт)

6. Де Ви проживаєте зараз?

- ☐ Харків
- ☐ Інше місто в Україні
- ☐ Село або селище міського типу в Україні
- ☐ За кордоном

7. Чи змінили Ви місце проживання через війну?

- ☐ Так
 - ☐ Ні
8. Чи маєте/отримуєте Ви іншу вищу або професійну освіту?
- ☐ Так
 - ☐ Ні
9. Чи пишаєтесь Ви тим, що навчаєтесь у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна?
- ☐ Не пишаюсь
 - ☐ Скоріше не пишаюсь
 - ☐ Скоріше пишаюсь
 - ☐ Пишаюсь
 - ☐ Важко відповісти
10. Чи плануєте Ви залишатися в Україні після завершення навчання?
- ☐ Ні
 - ☐ Скоріше ні
 - ☐ Скоріше так
 - ☐ Так
 - ☐ Важко відповісти
11. Наскільки важливо для Вас бути частиною Каразінської спільноти?
- ☐ Неважливо
 - ☐ Скоріше неважливо
 - ☐ Скоріше важливо
 - ☐ Важливо
 - ☐ Важко відповісти
12. Що для Вас означає Каразінський університет?
-
13. Які аспекти навчання у Каразінському університеті Вам подобаються найбільше? (відзначте всі відповідні варіанти)
- ☐ Якість викладання
 - ☐ Кваліфікація викладачів

- ☐ Обладнання та технології
- ☐ Освітні програми та навчальні дисципліни
- ☐ Можливість стажувань та практик
- ☐ Підтримка студентів з боку адміністрації
- ☐ Доступ до інформаційних ресурсів
- ☐ Розташування університету
- ☐ Міжнародна співпраця та програми обміну
- ☐ Атмосфера в університеті
- ☐ Культурні, спортивні та соціальні заходи
- ☐ Можливість для наукових досліджень
- ☐ Вартість навчання
- ☐ Рейтингова система оцінювання
- ☐ Стипендіальні програми
- ☐ Інфраструктура університету (бібліотека, музеї тощо)
- ☐ Інше

14. Що Вам не подобається в навчанні у Каразінському університеті? (відзначте всі відповідні варіанти)

- ☐ Якість викладання
- ☐ Кваліфікація викладачів
- ☐ Обладнання та технології
- ☐ Освітні програми та навчальні дисципліни
- ☐ Можливість стажувань та практик
- ☐ Підтримка студентів з боку адміністрації
- ☐ Доступ до інформаційних ресурсів
- ☐ Розташування університету
- ☐ Міжнародна співпраця та програми обміну
- ☐ Атмосфера в університеті
- ☐ Культурні, спортивні та соціальні заходи
- ☐ Можливість для наукових досліджень
- ☐ Вартість навчання

- ☐ Рейтингова система оцінювання
- ☐ Стипендіальні програми
- ☐ Інфраструктура університету (бібліотека, музеї тощо)
- ☐ Інше

15. Що/хто найбільше мотивує Вас до навчання? (оберіть всі відповідні варіанти)

- ☐ Мої особисті цілі та амбіції
- ☐ Підтримка родини
- ☐ Думка друзів та одногрупників
- ☐ Приклад успішних людей
- ☐ Мотиваційні лекції та зустрічі з професіоналами
- ☐ Можливість отримати престижну роботу
- ☐ Стипендія чи фінансова винагорода
- ☐ Підтримка та поради викладачів
- ☐ Цікавість до обраної спеціальності
- ☐ Міжнародні можливості (обміни, стажування)
- ☐ Прагнення допомогти суспільству через свою професію
- ☐ Патріотичне почуття (навчання в Україні)
- ☐ Університет як символ незламності
- ☐ Дистанційне навчання
- ☐ Мати диплом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
- ☐ Інше

16. Наскільки стабільним Ви відчуваєте своє життя в умовах війни?

- ☐ Нестабільне
- ☐ Скоріше нестабільне
- ☐ Скоріше стабільне
- ☐ Стабільне
- ☐ Важко відповісти

17. Як Ви оцінюєте свій рівень мотивації до навчання зараз у порівнянні з довоєнним часом?

- Значно нижчий
- Скоріше нижчий
- Той самий
- Скоріше вищий
- Значно вищий
- Важко відповісти

18. Які фактори для Вас найбільш важливі для того, щоб продовжувати навчання в Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна в умовах війни? (відзначте всі відповідні варіанти)

- ☐ Безпека під час навчання
- ☐ Можливість дистанційного навчання
- ☐ Якість викладання навіть в умовах війни
- ☐ Підтримка університетом студентів у складних умовах
- ☐ Стабільна робота університетської інфраструктури
- ☐ Фінансова доступність навчання
- ☐ Надання стипендій та матеріальної допомоги
- ☐ Гнучкість навчального процесу (перенесення термінів тощо)
- ☐ Збереження престижу диплому
- ☐ Символічне значення університету як частини незламного міста
- ☐ Підтримка з боку викладачів та адміністрації
- ☐ Репутація університету в галузі вашої спеціальності
- ☐ Збереження студентського колективу та атмосфери університету
- ☐ Доступ до міжнародних освітніх програм
- ☐ Інше

19. Що найчастіше заважає Вам залишатися мотивованим (-ою)? (відзначте всі відповідні варіанти)

- Постійний стрес та тривога
- Відсутність стабільності
- Проблеми зі здоров'ям або втома

- Відсутність необхідних ресурсів та умов для навчання (особистий простір, технічні можливості, інтернет)
- Фінансові труднощі
- Інше

20. Чи відчуваєте Ви тривогу чи страх через навчання у прифронтовій зоні?

- Ніколи
- Іноколи
- Постійно
- Важко відповісти

21. Як впливає на Вашу навчальну активність або успішність обстріли та інші небезпеки під час навчання?

- Знижує
- Скоріше знижує
- Скоріше не знижує
- Не знижує
- Важко відповісти

22. Чи поєднуєте Ви навчання з роботою? (якщо відповідь на питання "так", то переходьте до 23 питання, а якщо ваша відповідь "ні" – до 24)

- Так
- Ні

23. Наскільки важко Вам поєднувати навчання та роботу?

- Важко
- Скоріше важко
- Скоріше легко
- Легко
- Важко відповісти

24. Чи є у Вас фінансові труднощі? (якщо відповідь на питання "так", то переходьте до 25 питання, а якщо ваша відповідь "ні" – до 26)

- Так
- Ні

25. Чи впливають Ваші фінансові труднощі на бажання навчатися?

- ☐ Впливають
- ☐ Скоріше впливають
- ☐ Скоріше не впливають
- ☐ Зовсім не впливають
- ☐ Важко відповісти

26. Чи вважаєте Ви, що диплом Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна сприятиме у майбутньому працевлаштуванні?

Ні, не вважаю 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Так, вважаю

27. Чи задоволені Ви рівнем викладання в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна?

- ☐ Не задоволений (-а)
- ☐ Скоріше не задоволений (-а)
- ☐ Скоріше задоволений (-а)
- ☐ Задоволений (-а)
- ☐ Важко відповісти

28. Чи відчуваєте Ви достатню підтримку від університету в умовах війни?

- ☐ Ні
- ☐ Скоріше ні
- ☐ Скоріше так
- ☐ Так
- ☐ Важко відповісти

29. Чи відомо Вам, які можливості надає університет щодо працевлаштування студентів?

- ☐ Так, я в курсі можливостей
- ☐ Чув/чула, але не знайомий/знайома з усіма варіантами
- ☐ Ні, мені не відомо про такі можливості

30. Чи знаєте Ви про Центр розвитку кар'єри Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та його заходи?

- ☐ Зовсім не знаю

- Щось чув/чула, але не знайомий/знайома
- Знаю, але не брав/брала участі
- Знаю і брав/брала участь

31. Чи плануєте Ви вступати на магістратуру соціологічного факультету
Каразінського університету?

- Ні
- Скоріше ні
- Скоріше так
- Так
- Важко відповісти